

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Verslag rapporteurs verslaggevingsstelsel en kwaliteit begrotings- en verantwoordingsstukken

aan Leden en plv. Leden van de Commissie voor de Rijksuitgaven
van Rapporteurs Sneller en Slootweg

datum 26 oktober 2023

Aanleiding

Tijdens de procedurevergadering van 23 februari 2022 heeft de commissie besloten de leden Sneller (D66) en Inge van Dijk (CDA) te benoemen tot rapporteur verslaggevingsstelsel en kwaliteit begrotings- en verantwoordingsstukken.¹ Op 26 januari 2023 heeft de commissie na een portefeuillevisseling besloten het lid Slootweg (CDA) te benoemen als opvolger van het lid Inge van Dijk.² Bij dezen treft u het verslag van de rapporteurs aan, vergezeld van hun voorlopige bevindingen en aanbevelingen.

Inhoud

Aanleiding	1
Kernpunten	2
1. Overzicht activiteiten tot nog toe	3
2. Stand van zaken verbetering rijksbrede informatievoorziening.....	6
2.1 Brede welvaart en duurzaamheid	6
2.2 Begrotingsproces en transparantie	10
2.3 Verslaggeving administratie en beheer	16
2.4 Evaluatie Comptabiliteitswet 2016 en hoofdlijnenbrief	21
BIJLAGEN BIJ VERSLAG RAPPORTEURS.....	24
1. Overzicht opinies financiële informatievoorziening	24
2. Inbreng rapporteurs begrotingen en verantwoording	26
2.1 Inbreng rapporteurs per commissie bij begroting 2023	26
2.2 Inbreng rapporteurs per commissie bij verantwoording 2022.....	30
3. Tijdslijn relevante Kamerstukken sinds 31 maart 2021.....	32

¹ Besluitenlijst procedurevergadering commissie voor de Rijksuitgaven d.d. 23 februari 2022, 2022D07555.

² Besluitenlijst procedurevergadering commissie voor de Rijksuitgaven d.d. 26 januari 2023, 2023D02717.

Kernpunten

- De rapporteurs hebben zich, conform hun mandaat, gericht op activiteiten voor
  1. de (kabinets)evaluatie van het verslaggevingsstelsel;
  2. de opvolging van de aanbevelingen van het rapport van de Algemene Rekenkamer 'Zicht op rijksbezit' (motie-Inge van Dijk)³;
  3. de kwaliteit van de begrotings- en verantwoordingsstukken (w.o. intervisiebijeenkomsten).
- Doel was de commissie voor de Rijksuitgaven in staat te stellen mogelijke verbeteringen van het verslaggevingsstelsel van het Rijk en de kwaliteit van begrotings- en verantwoordingstukken in kaart te brengen, deze actief onder de aandacht te brengen van het kabinet en zo mogelijk op te (laten) nemen in een aangepaste versie van de Comptabiliteitswet en onderliggende (begrotings)regels.
- Daarom zou het rapporteurschap ook tenminste voortduren totdat de evaluatie van de [Comptabiliteitswet 2016](#) zou zijn afgerond en voorstellen voor mogelijke wijzigingen van de wet bekend zouden zijn. Dat zou naar verwachting medio 2023 zijn.
- Ondertussen is duidelijk dat die planning niet wordt gehaald. De Kamer heeft de evaluatie van de Comptabiliteitswet 2016 nog niet ontvangen. Ook de kabinetsreactie en de eerder aangekondigde hoofdlijnenbrief⁴ laten - gezien de demissionaire status van het kabinet - vermoedelijk nog enige tijd op zich wachten.
- De rapporteurs bevelen de commissie voor de Rijksuitgaven daarom aan in haar nieuwe samenstelling:
  1. het rapporteurschap voort te zetten en de samenhang tussen de verschillende trajecten te bewaken en de voorbereiding van de behandeling van de evaluatie van de Comptabiliteitswet 2016 en verwachte aanpassingen van die wet ter hand te nemen;
  2. de gegroeide praktijk van de afgelopen jaren voort te zetten en het auditcomité ten minste twee keer per jaar bijeen te roepen, voorafgaand aan de begrotingsbehandelingen en de behandeling van de verantwoordingsstukken;
  3. ten minste eenmaal per jaar met de minister van Financiën te spreken over de financiële informatievoorziening in een commissiedebat over het begrotingsproces, bijvoorbeeld in februari.

³ Motie van het lid Inge van Dijk over [opvolging geven aan aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer rondom bezittingen van het Rijk](#), d.d. 14 december 2021, *Kamers stukken II* 2021/22, 35975, nr. 7.

⁴ Dat is de aangekondigde invulling van een eerdere toezegging aan het lid Snels (GroenLinks) om integraal de ontwikkelingen van de diverse onderdelen van het comptabel bestel inzichtelijk te maken en aan te geven welke eventuele aanvullende acties hieraan gekoppeld zouden kunnen worden. Zie brief d.d. 13 april 2022 over [Reactie op verzoek commissie over betrokkenheid Kamer en aandachtspunten bij Evaluatie Comptabiliteitswet en opvolging toezegging rond een eventuele Operatie Comptabel Bestel 2.0](#) (*Kamerstukken II*, 2021/22, 33670, nr. 14, p. 2) en paragraaf 2.4 van dit verslag.

1. Overzicht activiteiten tot nog toe

De rapporteurs hebben met de minister en ambtelijk Financiën gesproken over de samenhang tussen verschillende onderdelen van het comptabel bestel, de commissie op meerdere momenten geïnformeerd over relevante ontwikkelingen en aandachtspunten meegegeven. De rapporteurs hebben zich daarnaast ingezet voor het vergroten van de aandacht daarvoor binnen de Kamer, onder meer via bijeenkomsten van het zogenoemde 'auditcomité'.

- Op **14 april 2022** spraken de rapporteurs met de opstellers van de evaluatie van het verslaggevingsstelsel van het ministerie van Financiën, op verzoek van die opstellers. De opstellers wilden graag een beeld hebben van de ideeën die binnen de Kamer leven over aspecten van het verslaggevingsstelsel en de financiële informatievoorziening.
- Op **22 april 2022** bracht de commissie voor de Rijksuitgaven op voorstel van de rapporteurs ervaringen van begrotings- en verantwoordingsrapporteurs bij de opstellers van de evaluatie onder de aandacht (zie ook bijlage 1 hieronder, [Overzicht opinies financiële informatievoorziening](#)).⁵ In de brief geeft de commissie ook aan dat de Kamer behoefte heeft aan:
  - Een duidelijkere verbinding tussen beleid, instrumenten, budget en resultaten;
  - Een betere weergave van de relatie tussen investeringen en resultaat;
  - Meetbare indicatoren.

De commissie wijst er ook op dat de Kamer, cf. de motie-Inge van Dijk, graag meer informatie wil over de bezittingen van het Rijk en over benodigde fondsen voor beheer en onderhoud van deze bezittingen.

- Op **1 juni 2022** vond een gezamenlijke [startbijeenkomst](#) voor rapporteurs voor de jaarverslagen 2021 plaats, cf. een eerdere suggestie van de werkgroep over de versterking van de functies van de Tweede Kamer (de werkgroep-Van der Staaij II).⁶ ⁷ De rapporteurs spreken onder meer over het nog steeds forse aantal incidentele suppletore begrotingen en de benodigde voortdurende aandacht voor financieel beheer.
- Op **21 juni 2022** sprak de commissie voor de Rijksuitgaven over het oprichten van een auditcomité: een periodiek informeel besloten overleg tussen de rapporteurs begrotingen en jaarverslagen, voorgezeten door de voorzitter van de commissie voor de Rijksuitgaven. Eerder bleek daar bij de gezamenlijke startbijeenkomst veel steun voor. Besloten wordt een vervolgbijeenkomst met rapporteurs in te plannen.⁸

⁵ Brief commissie voor de Rijksuitgaven aan de minister van Financiën over [Inbreng rapporteurs t.b.v. evaluatie verslaggevingsstelsel rijksoverheid](#), d.d. 22 april 2022, 2022Z08251.

⁶ Bijlage bij de [brief van de werkgroep versterking functies Tweede Kamer bij haar rapport "Versterking functies Tweede Kamer. Meer dan de som der delen"](#), d.d. 16 december 2021, *Kamerstukken II* 2021/22, 35992, Nr. 1.

⁷ Eerder, in juni 2021, werd ook al een ['inspiratie- en intervisiebijeenkomst'](#) georganiseerd, voor de rapporteurs van de jaarverslagen.

⁸ Besluitenlijst procedurevergadering commissie voor de Rijksuitgaven d.d. 21 juni 2022, 2022D26435.

- Op **1 juli 2022** brachten de rapporteurs verslag uit over hun bevindingen bij de begin juni ontvangen evaluatie van het verslaggevingsstelsel van de rijksoverheid, 'Gebruikersbehoefte centraal',⁹ en gaven ze de commissie enkele aandachtspunten bij die evaluatie mee (zie paragraaf 2.3 hieronder).
- Op **7 juli 2022** gaf de commissie voor de Rijksuitgaven op voorstel van de rapporteurs in een brief aan de minister van Financiën aan graag na de Algemene ook Financiële Beschouwingen met de minister in gesprek te gaan.¹⁰ De commissie geeft aan te hechten aan een duidelijke probleemanalyse, een helder einddoel en de daarvoor benodigde ambities en tijdspad. De commissie wil daarbij de samenhang bewaken met andere trajecten, met name aan de integratie van het breed welvaartsbegrip in de begroting- en beleidscyclus, de naleving van artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet 2016 en de evaluatie van die wet.
- Op **4 oktober 2022** vond, voorafgaand aan de begrotingsbehandelingen, weer een [bijeenkomst](#) van het auditcomité van rapporteurs plaats (zie ook Bijlage 2.1). Doel van deze bijeenkomst was ook om te bezien hoe de commissie Rijksuitgaven de rapporteurs kan bijstaan om ook gedurende het jaar met name de bredere problematiek rond het financieel beheer onder de aandacht te blijven houden.
- Op **10 oktober 2022** spraken de rapporteurs ook op het door Financiën georganiseerde symposium De gebruiker centraal. Ook daar benadrukken de rapporteurs het belang van een concreet einddoel.
- Op **20 oktober 2022** gaf de commissie voor de Rijksuitgaven de rapporteurs mandaat om met de minister van Financiën in gesprek te gaan en daarbij enkele aandachtspunten mee te nemen over het einddoel en tijdspad van het verbetertraject en over de beoogde structurele dialoog.¹¹ De rapporteurs stellen onder meer voor het einddoel concreter te formuleren als "*Een rijksbreed, coherent verslaggevingsstelsel waarbij in beginsel alle financiële informatie intracomptabel is, met inbegrip van alle financiële informatie rond activa en passiva.*"¹² Daarnaast hechten de rapporteurs aan een ambitieus(er) tijdspad.
- Op **1 december 2022** spraken de rapporteurs met de minister van Financiën om te bezien hoe de aanbevolen systematische dialoog over financiële

⁹ [Evaluatie verslaggevingsstelsel rijksoverheid 2022](#), d.d. 3 juni 2022, Bijlage bij *Kamerstukken II 2021/22*, 31865, nr. 209. De evaluatie is eigenlijk een tussentijdse evaluatie, aangekondigd in de [kabinetsreactie](#) d.d. 23 februari 2018 op het eindrapport van de Adviescommissie Verslaggevingsstelsel Rijksoverheid uit 2018 (*Kamerstukken II 2017/18*, 31865, nr. 107). Die commissie concludeerde dat er aanleiding was om nog stappen te zetten om het verslaggevingsstelsel verder te verbeteren en harmoniseren. Het kabinet wilde weten welke eventuele verdere stappen in de richting van een pragmatisch vormgegeven baten-lastenstelsel noodzakelijk zijn. De toenmalige rapporteurs verslaggevingsstelsel Rijksoverheid, Sneller (D66) en Snels (GroenLinks), hebben hun [verslag](#) over het eindrapport op 14 december 2018 aan de commissie Financiën aangeboden (*Kamerstukken II 2018/19*, 31865, nr. 125). De [kabinetsreactie](#) op het verslag van de rapporteurs verscheen op 8 februari 2019 (*Kamerstukken II 2018/19*, 31865, nr. 127). Op 14 februari 2019 vond [een algemeen overleg](#) plaats over het kabinetsstandpunt en het verslag van de rapporteurs (*Kamerstukken II 2018/19*, 31865, nr. 129).

¹⁰ Brief commissie voor de Rijksuitgaven aan de minister van Financiën over [Aandachtspunten naar aanleiding van de evaluatie van het verslaggevingsstelsel](#), d.d. 7 juli 2022, 2022Z11562.

¹¹ Besluitenlijst procedurevergadering commissie voor de Rijksuitgaven d.d. 20 oktober 2022, 2022D42906. Bijv. met een jaarlijks commissiedebat 'Begroten en Verantwoorden' in februari en een dialoog met betrekking tot specifieke departementale onderwerpen, met begrotingsrapporteurs en ambtenaren, na afloop van het verantwoordingsproces. Zie ook de bespreking met de minister in december 2022.

¹² De minister zelf had in haar aanbiedingsbrief bij de evaluatie als einddoel geformuleerd dat "zij streeft naar een meer toekomstbestendig en pragmatisch ingericht verslaggevingsstelsel, waarin de relevante financiële informatie overzichtelijk en in samenhang wordt gepresenteerd".

informatievoorziening kan worden vormgegeven (zie ook het kader hieronder). Ook de samenhang tussen verschillende trajecten komt aan bod.¹³ Bedoeling was toen dat, na verder overleg tussen de rapporteurs en de ambtelijke departementale staf, de minister half april een brief naar de Kamer zou sturen over die samenhang. De eerder aangekondigde hoofdlijnenbrief zou vervolgens een nadere uitwerking zijn van deze 'aprilbrief'.¹⁴

- Op **2 februari 2023** spraken de rapporteurs met ambtenaren van het ministerie van Financiën. Tijdens dat overleg presenteerde Financiën een eerste concept overzicht van het verbetertraject; een zogenoemde 'praatplaat'. De praatplaat kan worden gezien als opmaat naar de hoofdlijnenbrief. Onderscheid is gemaakt in een viertal te onderscheiden maar wel samenhangende dossiers: 1) Brede welvaart en duurzaamheid; 2) Begrotingsproces en transparantie; 3) Verslaggeving, administratie en beheer en 4) Evaluatie Comptabiliteitswet 2016. Afspraak was om in juni 2023 nogmaals met de ambtenaren te overleggen over de voortgang van het verbetertraject. Dat overleg heeft niet meer plaatsgevonden.
- Op **6 maart 2023** spreekt rapporteur Sneller op een bijeenkomst van de *OECD-working group on financial management and reporting*. Centraal in zijn bijdrage staat de zoektocht naar mogelijkheden om de financiële informatievoorziening te verbeteren, de verbeteringen die bijvoorbeeld op het terrein van brede welvaart al zijn gerealiseerd en de te verwachten verbeteringen, zoals informatie over toekomstige financiële risico's en over bezittingen.
- Op **25 mei 2023** werd voor de derde keer een [bijeenkomst](#) van het auditcomité georganiseerd, dit keer voorafgaand aan de behandeling van de verantwoordingsstukken (zie ook bijlage 2.2).¹⁵ Tijdens de bijeenkomst is onder meer gesproken over de stand van zaken op het gebied van financiële informatievoorziening en stilgestaan bij de Focusonderwerpen voor 2023 en 2024.

Voorgestelde vormgeving dialoog financiële informatievoorziening¹⁶

Minister van Financiën/Commissie voor de Rijksuitgaven over rijksbrede onderwerpen
Eens per jaar een commissiedebat 'begroten en verantwoorden' waarbij (de voortgang van) verbeteringen in het begrotings- en verantwoordingsproces kunnen worden besproken, evenals aanpalende onderwerpen. Dit debat vindt plaats in februari zodat de ervaringen met de recente begrotingsbehandeling kunnen worden meegenomen. Het eerste debat is voorzien in februari 2024. Hierbij kunnen tegelijkertijd onderwerpen

¹³ Verschillende aspecten c.q. subdoelen die in het gesprek aan de orde kwamen waren 1) Evaluatie Comptabiliteitswet, 2) Integratie van het breed welvaartsbegrip in de begrotings- en beleidscyclus, 3) Taskforce verbetering financieel beheer, 4) De toekomst van de financiële administratie, 5) Relatie Algemene Rekenkamer – ADR, 6) Gebruik artikel 3.1 CW-informatie en 7) Verbetering toelichting gebruik artikel 2.27 CW. De minister bood aan om, voorafgaand aan de eerder toegezegde hoofdlijnenbrief, een brief aan de Kamer te sturen waarin (visueel) wordt toegelicht wat de brede doelstelling is van het verbetertraject waarbinnen verschillende aspecten.

¹⁴ In de hoofdlijnenbrief worden de resultaten van de evaluatie van de Comptabiliteitswet 2016 meegenomen. Op dat moment was het beeld dat de Kamer de hoofdlijnenbrief na de zomer van 2023 zou ontvangen.

¹⁵ De eerder geplande bijeenkomst van het auditcomité in september 2023 is komen te vervallen in verband met de afwijkende behandeling van de begrotingen voor 2024, gezien de demissionaire status van het kabinet en de verkiezingen op 22 november 2023.

¹⁶ Daarnaast is voorgesteld om twee keer per jaar ambtelijk een dialoog te organiseren, in januari en juni. Het gesprek in januari kan ook dienen als voorbereiding op het commissiedebat.

worden besproken als de integratie van het breed welvaartsbegrip in de begrotings- en beleidscyclus, artikel 3.1 CW 2016 en de evaluatie van de Comptabiliteitwet. Hiernaast zijn de rijksbrede ontwikkelingen over de informatiewaarde van de begroting en de verantwoording onderwerp van gesprek.

Dialogo departementen/rapporteurs over specifieke departementale onderwerpen

Er kan ook een dialoog worden georganiseerd tussen rapporteurs van de departementale begrotingsstukken, of de ambtelijke ondersteuning daarvan, en medewerkers van het betreffende ministerie waarin mogelijke verbeteringen vanuit de gebruikersbehoefte (vanuit het betreffende ministerie én de betreffende commissie) worden besproken. Dit zou eens per jaar kunnen plaatsvinden, logischerwijs na afronding van het verantwoordingsproces. Indien hier behoefte aan is kan de ambtelijke ondersteuning van het ministerie van Financiën en/of de commissie voor de Rijksuitgaven aansluiten bij deze gesprekken.

2. Stand van zaken verbetering rijksbrede informatievoorziening

De Figuur *Verbetering rijksbrede financiële informatievoorziening* is een door het ministerie van Financiën opgestelde en na overleg met de rapporteurs nog enigszins aangepaste (ontwerp)praatplaat (zie de Figuur op de volgende pagina). De plaat geeft een overzicht van de verschillende aspecten van het verbetertraject en de globale samenhang daartussen.¹⁷ Hieronder gaan we per thema in op de stand van zaken.

2.1 Brede welvaart en duurzaamheid

- Het kabinet heeft geïnvesteerd in het monitoren van de verschillende dimensies van brede welvaart, maar de daadwerkelijke integratie van brede welvaart in het begrotingsproces staat nog in de kinderschoenen. Sturen op brede welvaart blijkt ingewikkeld.
- Het demissionaire kabinet heeft wel een begin gemaakt met een conceptueel kader voor brede welvaart voor de toekomst, met aandacht voor het belang van beleidsrestricties die verder gaan dan de traditionele financiële restricties.
- Vraag is of en hoe dit kader – met het oog op integraal te maken politieke keuzes en prioritering - verder kan worden uitgewerkt, inclusief de mogelijkheden van duurzaamheidsverslaggeving, en welke rol het te ontwikkelen analyse-instrumentarium van de planbureaus daarbij kan spelen. Vraag is ook hoe het denkkader in de beleidscultuur zal worden verankerd.

¹⁷ De (ontwerp)praatplaat is bedoeld om in beginsel de meest relevante trajecten in onderlinge samenhang te laten zien. Het is een levend document dat niet noodzakelijkerwijs volledigheid nastreeft.

Verbetering rijksbrede financiële informatievoorziening

Brede Welvaart en duurzaamheid

- ✓ Brede welvaart centraler in de Miljoenennota 2023, aan de hand van zeven prioriteiten op het gebied van brede welvaart (loos coalitieakkoord)
- Koppelen Monitor Brede Welvaart op hoofdlijnen aan de departementale beleidsterreinen en begrotingen 2024 (factsheet CBS en reflectie in beleidsagenda)
- Duurzaamheidsverslaggeving: onderzoek naar (on)mogelijkheden of het rijk kan gaan rapporteren conform Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)

Begrotingsproces en transparantie

- ✓ Versterking Budgetrecht parlement CW 2016
- ✓ Meerjarige Voorjaarsnota 2022
- Centrale ronde ISR's 2023 op Prinsesdag 2023
- Verdere ontwikkeling rijksfinancien.nl
- Evaluatie 'Beleidskeuzes uitgelegd', werkwijze o.b.v. art. 3.1 CW 2016 (zomer 2023 gereed)
- Lancering Beleidskompas tlv betere onderbouwing beleid (voorjaar 2023)
- Start evaluatie Strategische Evaluatie Agenda's (najaar 2023)

Verslaggeving, administratie en beheer

- Verbetering verslaggevingsstelsel en financiële informatievoorziening:
  - verbeteren informatievoorziening rondom financiële risico's in FIR 2022
  - pilots baten-lasten informatie bij RWS en Defensie (inzicht in bezit)
- Taskforce Verbetering Financieel Beheer (tot medio 2023)
- Digi-schatkistbankieren (live medio 2023)
- Vergroten inzicht ICT kosten (traject van BZK)
- Programma Toekomst financiële administraties (Eén financieel ecosysteem (2026-2030))

Evaluatie Comptabiliteitswet 2016

- Verdieping op de volgende onderwerpen:
  - ISR's en beroep op artikel 2.27
  - Artikel 3.1
  - Voorhangprocedure privaatrechtelijke overeenkomsten (artikel 4.7)
  - Begrotingsfondsen (artikel 2.11)
  - Uitvoerbaarheid
  - Budgetrecht / meerjarigheid

Zomer 2023 gereed

**Hoofdlijnenbrief
(najaar 2023)**

Het denken in termen van economische groei verschuift, mede dankzij druk vanuit de Kamer, langzaam naar een benadering in termen van brede welvaart.¹⁸ Vanaf 2022 probeert het kabinet, mede in reactie op verschillende Kamermoties¹⁹ en eerdere adviezen van de Raad van State, de Algemene Rekenkamer en de 16^e Studiegroep Begrotingsruimte, brede welvaart te integreren in het begrotingsproces.²⁰ Daarmee wil het kabinet breder kijken dan economische groei en materiële welvaart. Dat betekent meer aandacht voor de kwaliteit van leven in het hier en nu. Maar ook voor de mate waarin die kwaliteit ten koste gaat van die van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld.

Er komt meer informatie over de staat van brede welvaart

Ondertussen heeft het kabinet verschillende stappen gezet. In het Financieel Jaarverslag van het Rijk over 2022 stond het kabinet voor het eerst nadrukkelijk stil bij de ontwikkeling van brede welvaart.²¹ Het CBS heeft september jl. in aanvulling op de Monitor Brede Welvaart²² ook voor alle begrotingen [factsheets Brede Welvaart 2023](#) gepubliceerd, met door de departementen geselecteerde indicatoren. Die factsheets visualiseren, terugkijkend, de 'brede-welvaartsresultaten'. In hun beleidsagenda's reflecteren de bewindslieden daarop. Dat is een positieve stap, die ook aangeeft het breed welvaartsbegrip alle onderdelen van de Rijksbegroting betreft. Tegelijkertijd blijft het van belang het langetermijnperspectief voor ogen te houden. Dat komt niet altijd afdoende aan bod in de ontwerpbegrotingen, die primair het komende jaar betreffen.

Zicht op de gevolgen van keuzes nu voor de langere termijn blijft moeilijk

Daarnaast kreeg brede welvaart in de Miljoenennota 2023 de nodige aandacht, en benoemde het kabinet nog weer dat het Centraal Planbureau (CPB), het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) werken aan een (vooruitkijkende) kernset van bredewelvaartsindicatoren die op termijn als integraal en onafhankelijk denkkader zou kunnen dienen.²³ Die planbureaus hebben er in de laatste tussenrapportage van juni 2022 op gewezen dat het ontwikkelen van een analyse-instrumentarium dat vanuit een bredewelvaarts perspectief vooruitkijkt naar

---

¹⁸ In april 2016 presenteerde de tijdelijke commissie Breed welvaartsbegrip van de Tweede Kamer haar [eindrapport 'Welvaart in kaart'](#) (*Kamerstukken II* 2015/16, 34298, nr. 3). De commissie adviseerde het kabinet onder meer het CBS te verzoeken jaarlijks een Monitor Brede Welvaart te publiceren.

¹⁹ De Kamer heeft verschillende moties over brede welvaart ingediend, zie bijlage 3 voor een overzicht van moties vanaf 2021.

²⁰ Zie ook de [kabinetsbrief](#) van 23 mei 2022, Brede welvaart in de begrotingssystematiek (*Kamerstukken II* 2021/22, 34298, nr. 37), de verwijzingen daarin de [vragen en antwoorden](#) van 11 augustus 2022 naar aanleiding daarvan (*Kamerstukken II* 2021/22, 34298, nr. 38).

²¹ Financieel jaarverslag van het Rijk 2022, d.d. 17 mei 2023, *Kamerstukken II* 2022/23, 36360, nr. 1, [paragraaf 1.1](#).
²² De Monitor Brede Welvaart (CBS) verscheen voor het eerst in [2018](#) (Bijlage van *Kamerstukken II* 2017/18, 34298, nr. 23). Sinds de [tweede editie in 2019](#) bevat deze ook de monitoring van de 17 *Sustainable Development Goals* (SDG's) (Bijlage van *Kamerstukken II* 2018/19, 34298, nr. 27). En in 2020 verscheen naast de [derde editie](#) (Bijlage bij *Kamerstukken II* 2019/20, 34298, nr. 31) ook de eerste [regionale Monitor Brede Welvaart 2020](#) van het CBS. In die monitor worden regio's met elkaar vergeleken op meerdere indicatoren. Op verzoek van de Kamer is in 2022 ook de eerste [Monitor Brede Welvaart Caribisch Nederland](#) verschenen.

²³ Ook deze verkenning is op verzoek van de Tweede Kamer. Zie de [brieven](#) aan de planbureaus d.d. 21 februari 2020 over een verkenning naar de mogelijkheden voor integratie van de Monitor Brede Welvaart in de begrotings- en verantwoordingsystematiek (2020Z03159). De planbureaus stuurden op 8 februari 2021 hun [plan van aanpak](#) naar de Tweede Kamer (2021Z02680). Hierover vond op 14 juni 2021 een [technische briefing](#) plaats.

toekomstige effecten complex en tijdrovend blijkt.²⁴ Ondertussen is het de vraag of het eerder gemelde groeipad van vijf jaar nog realistisch is.²⁵

In de Miljoenennota 2024 krijgt brede welvaart een centrale plaats. Het demissionaire kabinet gaat daarbij onder andere in op de ontwikkeling en uitdagingen op verschillende thema's, zoals bestaanszekerheid, veiligheid en duurzaamheid. Ook de samenhang, synergiën en afruilen tussen verschillende thema's worden benoemd, bijvoorbeeld tussen de grote transities en bestaanszekerheid.²⁶ In een separaat hoofdstuk gaat het kabinet in de Miljoenennota 2024 daarnaast ook nadrukkelijk in op 'brede welvaart voor de toekomst'.²⁷ Het kabinet kijkt daarbij meer dan voorheen vanuit het perspectief van schaarste, in brede zin. Het benoemt nu expliciet dat er bij het maken van politieke keuzes rekening met veel meer dan alleen financiële beperkingen rekening moet worden gehouden, en brengt verschillende restricties in kaart die de ruimte voor beleidskeuzes voor de lange termijn bepalen. Die beperkingen zien op ruimte en klimaat, de beschikbaarheid van arbeidskrachten, de uitvoeringskracht van de overheid en het doenvermogen van mensen en bedrijven. Dit denkkader in termen van restricties biedt perspectief, maar moet nog wel concreet worden ingevuld en in de beleidscultuur worden verankerd.

De Raad van State is positief over de ontwikkelingen, maar heeft ook kritische kanttekeningen. Zo merkte de Raad in september 2022 op dat 'meer meters op het dashboard van het schip-van-staat [...] navigeren niet per se eenvoudiger [maakt]'.²⁸ Daarom adviseerde de Raad om de brede-welvaartindicatoren vooral te benutten voor sturen op langere termijn, en niet naar dagkoersen te kijken. De aanvullende analyses in de Miljoenennota 2023 waardeerde de Raad van State als positief, 'een goede eerste stap'.²⁹ Wel vindt de Raad dat de analyse van een aantal thema's van brede welvaart en het denkkader voor het vergroten van brede welvaart binnen restricties nog onvoldoende met elkaar in verbinding worden gebracht. De Raad herhaalt het belang van de perspectief van de lange termijn. Voor de komende kabinetsperiode adviseert de Raad een 'Startnota Brede Welvaart' op te stellen. Ook de 17^e Studiegroep Begrotingsruimte benadrukt in haar recente rapport het belang van het in samenhang bezien van verschillende beleidsterreinen en vraagt aandacht voor de langere termijn.³⁰ De Studiegroep heeft aangekondigd in haar nog te verschijnen tweede advies verdere aanbevelingen te zullen doen over brede welvaart en de begrotingssystematiek.

---

²⁴ SCP, CPB en PBL (30 juni 2022), [Verankering van brede welvaart in de begrotingssystematiek](#). Zie ook de [technische briefing](#) van de planbureaus over hun rapport, d.d. 12 september 2022. En zie [CPB Notitie \(mei 2022\), Brede Welvaart: het CPB voorbij het bbp](#).

²⁵ Zie het [plan van aanpak](#) van de planbureaus, d.d. 8 februari 2021 (2021Z02680).

²⁶ Zie *Kamers tussentijdse verslagen* II 2023-24, 36410, nr. 1, pp. 12-23, zie ook de [visuele samenvatting](#). De analyse blijft nog wel vrij abstract en op hoofdlijnen, zodat de analyse nog niet ondersteunend is voor het maken van keuzes op basis van de gesignaleerde samenhangen, synergiën en uitruilen.

²⁷ Zie *Kamers tussentijdse verslagen* II 2023-24, 36410, nr. 1, pp. 12-23, hoofdstuk 3.

²⁸ Raad van State (20 september 2022), [Advies Miljoenennota 2023 en rapportage begrotingstoezicht 2022](#), p. 13.

²⁹ Raad van State (19 september 2023), [Advies Miljoenennota 2024 en rapportage begrotingstoezicht 2023](#), p. 3.

³⁰ [Rapport van de 17^e Studiegroep Begrotingsruimte](#) (september 2023), Bijlage bij *Kamers tussentijdse verslagen* II 2022/23, 36200, nr. 187.

Voorzichtige initiatieven richting duurzaamheidsverslaggeving

In relatie met integratie van Brede Welvaart in de begrotingssystematiek is ook het advies van de Raad van State over de Miljoenennota 2024 van belang. De Raad dringt aan op verdere verbreding van het begrotingsbeleid en de begrotingssystematiek door stapsgewijs te komen tot een 'klimaatinclusief begrotingsraamwerk', met als een van de uitwerkingen te onderzoeken hoe bestaande verantwoording- en verslaggevingsstelsels aangepast kunnen worden, zodat klimaatoverwegingen transparant en coherent worden verantwoord en gecommuniceerd. Het doel is zicht te krijgen op de impact van klimaatbeleid op de begroting en bijvoorbeeld ook klimaatontwikkelingen te integreren in het verslaggevingsstelsel van de overheid. Daarnaast adviseert de Afdeling te onderzoeken welke lessen de *Corporate Sustainability Reporting Directive* (CSRD),³¹ de Europese richtlijn voor bedrijven met rapportageverplichtingen ten aanzien van sociale- en duurzaamheids-informatie in hun jaarverslagen, heeft voor het vergroenen van het Rijksverslaggevingsstelsel.

Krachtens deze Richtlijn zijn grote ondernemingen vanaf boekjaar 2025 verplicht over duurzaamheid te rapporteren.

Gezien de demissionaire status van het kabinet is het aan een volgend kabinet om keuzes te maken over een dergelijke systematiek. Dit geldt ook voor de vraag welke lessen uit de CSRD getrokken kunnen worden voor de wijze van verantwoording door het Rijk.³²

Bijlage 14 van de Miljoenennota 2024 vermeldt (niettemin) dat, hoewel de overheid niet verplicht is aan de CSRD te voldoen, het kabinet de mogelijkheden onderzoekt om over duurzaamheid te rapporteren, met als motieven 'goed huisvaderschap' en de rol van de overheid in de Nederlandse bedrijfsketen. Hierbij wordt daar waar mogelijk gesteund op de reeds lopende projecten, zoals de Monitor Brede Welvaart.³³

2.2 Begrotingsproces en transparantie

- De introductie van de meerjarige Voorjaarsnota biedt de Kamer een kans om eerder aan de bal te komen bij de besluitvorming, maar zowel aan de kant van het kabinet als aan de kant van de Kamer zijn extra waarborgen

³¹ De *Corporate Sustainability Reporting Directive* is van toepassing op alle grote beursgenoteerde bedrijven en alle bedrijven genoteerd op de gereuleerde markt. Beursgenoteerde micro-ondernemingen zijn uitgesloten. In Europa gaat het over bijna 50.000 bedrijven. Zie [Richtlijn \(EU\) 2022/2464](#) van het Europees Parlement en de Raad met betrekking tot duurzaamheidsrapportering door ondernemingen. PbEU 2022, L 322/15.

³² Duurzaamheidsverslaggeving houdt verband met initiatieven in het bedrijfsleven op het gebied van 'integrative reporting' en het in financiële rapportages aandacht te besteden aan de zogenoemde ESG (*environmental, social and governance*) aspecten, oftewel over maatschappelijke effecten voor mens en milieu.

³³ Zie [Bijlagenboek bij de Nota over de toestand van 's Rijksfinanciën](#), d.d. 19 september 2023, *Kamerstukken II 2023-24*, 36410, nr. 2, bijlage 14.

nodig voor een goede behandeling. Het 'toelichtingsgat' in de Prinsjesdagstukken vereist extra aandacht.

- Ook de introductie van de Prinsjesdag suppletoire begrotingen kan het budgetrecht van de Kamer versterken. Dat vereist wel duidelijke informatie van het kabinet over de samenhang tussen de verschillende begrotingsstukken en terughoudend gebruik van aanvullende incidentele suppletoire begrotingen. Een derde regulier bijstellingsmoment vraagt ook extra aandacht van de Kamer, inclusief de nodige terughoudendheid bij het aandringen op uitvoering van eigen politieke wensen voordat de bijbehorende begrotingswetten in werking zijn getreden.

Twee belangrijke recente wijzigingen in het begrotingsproces zijn de meerjarige Voorjaarsnota en de introductie van de suppletoire begrotingen samenhangende met Prinsjesdag, de 'suppletoire begrotingen Prinsjesdag'.

Introductie meerjarige Voorjaarsnota is kans, maar kan ook negatief uitpakken

Het kabinet heeft in het voorjaar van 2022 voor het eerst³⁴ een meerjarige Voorjaarsnota en fiscale beleids- en uitvoeringsagenda gepresenteerd.³⁵ Eerder had het kabinet, na een toezegging tijdens de Algemene Financiële Beschouwingen 2021, verschillende varianten onder elkaar gezet voor verbeteringen van het begrotingsproces zodat het parlement eerder 'aan de bal' is en er meer tijd is voor het behandelen van het Belastingplan.³⁶ De meerjarige Voorjaarsnota zoals gepresenteerd in 2022 kwam het dichtst in de buurt bij de voorkeursvariant van het kabinet: een meerjarig overzicht van de uitgaven en een hoofdbesluitvormingsmoment van uitgaven en de (hoofdpijnen van de) inkomsten in het voorjaar, terwijl de rest van het proces blijft zoals het was, inclusief de ABP/AFB en begrotingsbehandelingen. Met deze vroege 'doorkijk' kan het parlement van betere informatie worden voorzien en eerder worden betrokken, als opmaat naar Prinsjesdag. Na een eerste, voorlopige evaluatie³⁷, presenteerde het kabinet ook in 2023 een meerjarige Voorjaarsnota en fiscale beleids- en uitvoeringsagenda.³⁸

³⁴ Strikt genomen had ook de Voorjaarsnota 2021 al een meerjarig karakter, in die zin dat de Voorjaarsnota 'vanwege de samenloop met de kabinetsformatie' een bijlage met 'meerjarig beeld' bevatte. Zie *Kamersstukken II 2020/21*, 35850, nr. 1, p. 29.

³⁵ [Voorjaarsnota 2022](#), d.d. 20 mei 2022, *Kamersstukken II 2021/22*, 36120, nr. 1 en [Fiscale beleids- en uitvoeringsagenda](#), d.d. 3 juni 2022, *Kamersstukken II 2021/22*, 32140, nr. 119.

³⁶ Zie brief d.d. 13 april 2022, [Proces van de begrotingsbehandeling](#), *Kamersstukken II 2021/22*, 31865, nr. 207. Cf. eerdere aanbevelingen van de Raad van State in Advies Miljoenennota 2022 en rapportage begrotingstoezicht 2021 om de Miljoenennota voortaan in het Voorjaar aan te bieden. Zie ook de rapporten van de 15e (Bijlage bij [Kamersstukken II 2015/16, 34 300, nr. 74](#), p. 45) en 16e (Bijlage bij [Kamersstukken II 2020/21, 35570, nr. 48](#), p. 46) Studiegroep Begrotingsruimte.

³⁷ Zie brief d.d. 28 april 2023, [Evaluatie meerjarige Voorjaarsnota](#), *Kamersstukken II 2022/23*, 31865, nr. 228. Hoofdvraag van die evaluatie was of de meerjarige Voorjaarsnota en de fiscale beleids- en uitvoeringsagenda hebben gezorgd voor meer transparantie, betere informatievoorziening en het eerder betrekken van het parlement bij de begrotingsbesluitvorming. Het antwoord daarop was volgens het kabinet bevestigend, maar tegelijkertijd werd aangegeven dat 2022 een 'ongebruikelijk' jaar was en het nog te vroeg was om definitieve conclusies te trekken. Specifiek wat betreft de fiscale kant wordt een Belastingplan dat minder wetsvoorstellen omvat als verbeterpunt gezien.

³⁸ [Voorjaarsnota 2023](#), d.d. 28 april 2023, *Kamersstukken II 2022/23*, 36350, nr. 1 en [Fiscale beleids- en uitvoeringsagenda](#), d.d. 8 mei 2023, *Kamersstukken II 2022/23*, 32140, nr. 154.

De Raad van State heeft over de Voorjaarsnota 'nieuwe stijl' opgemerkt waardering te hebben voor de aanpassingen, maar ook dat het proces tot nog toe 'rommelig' oogde, nog steeds niet daadwerkelijk leidde tot een hoofdbesluitvormingsmoment en integrale besluitvorming, en meer rust behoeft.³⁹ Wat de Raad betreft is de in 2022 ingezette herziening van het begrotingsproces nog niet afgerond. De Raad adviseert onder meer om steviger in te zetten op een integraal hoofdbesluitvormingsmoment met een vaste deadline voor het stilzetten van de besluitvorming en voor een vaste publicatiedatum van de Voorjaarsnota. De Raad herhaalt zijn advies om de voorjaarsbesluitvorming te integreren in het Stabiliteitsprogramma.⁴⁰

Ook vanuit het perspectief van de Kamer zijn er aandachtspunten:

- Het politieke debat over de meerjarige doorwerking van beleid blijft op hoofdlijnen en *tot augustus zijn nog veel bijstellingen mogelijk* (cf. bijvoorbeeld de compensatie van huishoudens kwetsbaar voor hoge energieprijzen, zoals aangegeven in de Voorjaarsnota 2023).
- Amenderen en autoriseren voor t+1 is niet mogelijk bij de 1^e suppletore begrotingen. De besluitvorming over de suppletore begrotingen ziet immers alleen op het lopende jaar. Dat betekent wel dat het in de praktijk *nog lastig blijkt om al in het voorjaar een volwaardig debat* te voeren.
- Tegelijkertijd is er *veel onduidelijkheid over de status van nieuwe meerjarige financiële voorstellen*. Soms leeft het beeld dat na de besluitvorming door het kabinet, het debat daarover in de Kamer en het autoriseren van de 1^e suppletore begrotingen in het voorjaar, de Kamer al heeft ingestemd met *alle* voorstellen. Maar de meerjarige Voorjaarsnota is van een heel ander karakter dan de 1^e suppletore begroting. Specifieke moties en toezeggingen daargelaten ziet de formele besluitvorming over de suppletore begrotingen alleen op het lopende jaar. Die besluitvorming is ook niet ingericht op besluitvorming over grote meerjarige mutaties.⁴¹
- *Definitieve besluitvorming voor t+1 en verder vindt in de huidige opzet nog steeds gewoon plaats bij de begrotingsbehandelingen in het najaar*, inclusief amenderen en autoriseren. In dat licht is het onwenselijk dat het kabinet [er nu voor heeft gekozen](#) de meerjarige mutaties bij Voorjaarsnota niet meer toe te lichten in de Miljoenennota en ook niet meer in alle ontwerp-begrotingen. Dat leidt tot een 'toelichtingsgat'.⁴² Met het oog op de transparantie en volledigheid zou het

³⁹ Zie Raad van State (15 mei 2023), [Voorjaarsrapportage begrotingstoezicht 2023](#), p. 26 e.v. en Raad van State (19 september 2023), [Advies Miljoenennota 2024 en rapportage begrotingstoezicht 2023](#), p. 46 e.v.. Zie ook Raad van State (2 juni 2022), [Juni-rapportage begrotingstoezicht 2022](#).

⁴⁰ Zie Raad van State (15 mei 2023), [Voorjaarsrapportage begrotingstoezicht 2023](#), p. 2.

⁴¹ De Kamer behandelt de suppletore begrotingswetten per (vak)commissie door verslag uit te brengen in de vorm van feitelijke vragen. Na de schriftelijke behandeling is tot nog toe bijna altijd sprake van slechts een plenair debat waarbij de Voorjaarsnota wordt behandeld en amendementen op alle suppletore begrotingswetten kunnen worden besproken en geapprecieerd.

⁴² Ook de [Rijksbegrotingsvoorschriften 2023](#) spreken van een toelichtingsgat. "Doordat de resultaten van de voorjaarsbesluitvorming in de meerjarige Voorjaarsnota 2023 zullen landen is de vraag opgekomen in welk begrotingsstuk – 1^e suppletore begroting 2023 en/of Ontwerp-begroting 2024 - meerjarige mutaties voor 2024 e.v.

uitgangspunt voor de Kamer moeten zijn dat de lezer zich met alleen de Miljoenennota en ontwerpbegrotingen van jaar t+1 een volledig beeld van meerjarige mutaties voor jaar t+1 e.v. kan vormen.

- Het *parlementaire proces is ook nog niet goed ingericht op een uitgebreide behandeling van een meerjarige Voorjaarsnota*. De samenloop met het Verantwoordingsproces legt een zware druk op de Kameragenda. Het leidt in de praktijk tot minder aandacht voor bijstelling van de lopende begrotingen en voor het verantwoordingsproces.

Eerder, in reactie op de Voorjaarsrapportage 2023 van de Raad van State, had het kabinet aangegeven terug te komen op de verschillende aandachtspunten over het gewijzigde begrotingsproces in de Hoofdlijnenbrief.⁴³ In reactie op het recente Advies Miljoenennota 2024 van de Raad heeft het demissionaire kabinet aangegeven: 'gezien de demissionaire status is het aan een volgend kabinet om de volgende stappen te nemen op de aanpassing van het begrotingsproces, zowel nationaal als qua aansluiting op Brussel'.⁴⁴

Minder incidentele suppletoire begrotingen, integrale besluitvorming blijft uitdaging

In september 2023 bood het kabinet daarnaast voor het eerst op Prinsjesdag een set van suppletoire begrotingen aan, de suppletoire begrotingen Prinsjesdag. Deze suppletoire begrotingen hebben betrekking op de 'vermoedelijke uitkomsten' zoals die in de stand van de ontwerpbegrotingen 2024 zijn opgenomen.⁴⁵ Door autorisatie door de Staten-Generaal wordt die stand geformaliseerd en kunnen departementen sneller dan in eerdere jaren bij Najaarsnota in de rest van het lopende begrotingsjaar op rechtmatige wijze verplichtingen aangaan of uitgaven doen.

Deze aanpassing vloeit voort uit een toezegging aan het lid Van der Lee tijdens het Verantwoordingsdebat over het jaar 2021 om in de evaluatie van de Comptabiliteitswet 2016 in te gaan op de mogelijkheid om op meerdere momenten in het jaar integraal te kijken naar informatie in begrotingsaanpassingen, naast de huidige twee wettelijke momenten bij Voorjaarsnota en Najaarsnota.⁴⁶ Aanleiding was de zorg over de forse toename van incidentele suppletoire begrotingen tijdens de coronacrisis en de gevolgen daarvan voor het budgetrecht van de Kamer en de mogelijkheden voor integrale besluitvorming (zie ook het kader). De minister gaf vervolgens aan dat zij overwoog

---

moeten worden toegelicht. Departementen gaan daar nu verschillend mee om. De RBV 2023 schrijft omwille van transparantie en volledigheid voor om de mutaties toe te lichten zowel in de 1e sup 2023 als in de beleidsagenda van de ontwerpbegroting 2024. Zo kan de lezer met alleen de ontwerpbegroting 2024 zich een volledig beeld vormen." Een quick scan leert dat niet alle departementen dit voorschrift hebben gevolgd. Zo ontbreken bedoelde mutaties in de beleidsagenda van de begroting van Financiën zelf.

⁴³ Raad van State (15 mei 2023), [Voorjaarsrapportage begrotingstoezicht 2023](#), p. 45.

⁴⁴ Raad van State (19 september 2023), [Advies Miljoenennota 2024 en rapportage begrotingstoezicht 2023](#), p. 68.

⁴⁵ Zie ook de [Rijksbegrotingsvoorschriften 2023](#).

⁴⁶ [Verantwoordingsdebat over het jaar 2021](#), d.d. 9 juni 2022, *Handelingen II 2021/22*, nr. 90, item 8. Zie ook de overgenomen motie-Van der Lee c.s. [over toewerken naar vier momenten per jaar om de Kamer te informeren over budgettaire voorstellen](#), d.d. 9 juni 2022, *Kamers tükken II*, 2021-22, 36100, nr. 11. De minister heeft aangekondigd dat definitieve afdoening van de toezegging volgt in de hoofdlijnenbrief met de kabinetreactie op de evaluatie van de Comptabiliteitswet 2016.

om, vooruitlopend op die evaluatie, vanaf 2023 de vermoedelijke uitkomsten als formele begrotingswijzigingen aan de Kamer voor te leggen en daarmee een derde reguliere begrotingsbijstelling in het lopende jaar te creëren.⁴⁷

Versterking budgetrecht van het parlement roept nieuwe vragen op

Sinds 2018 is de Comptabiliteitswet 2016 van kracht. Om het budgetrecht van het parlement te versterken is daarin ten opzichte van de Comptabiliteitswet 2001 in artikel 2.25 en 2.27 van de Comptabiliteitswet 2016 geëxpliciteerd wanneer de overheid uitvoering mag geven aan beleid dat ten grondslag ligt aan hogere uitgaven of verplichtingen. In beginsel mag nieuw beleid dat in de begroting (swijziging) is voorzien, pas in uitvoering worden genomen nadat de begrotingswetten zijn geautoriseerd en in werking zijn getreden. Alleen als uitstel naar het oordeel van de betrokken minister niet in het belang van het Rijk is en het parlement daarover vooraf is geïnformeerd, is dat anders.

Deze wijzigingen hebben de nodige consequenties gehad voor het begrotingsproces en het oordeel van de Rekenkamer over de rechtmatigheid van uitgaven. Zo hebben ze onder meer geleid tot een forse toename van het aantal incidentele suppletoire begrotingen en het beroep op de uitzonderingsgrond (deels, naar later bleek⁴⁸, onnodig). In reactie op die ontwikkelingen heeft de Kamer meerdere malen met de minister van Financiën overlegd over eventuele aanvullende aanpassingen van de Comptabiliteitswet 2016, onder meer over meerdere momenten voor integrale aanpassingen en het aanscherpen van de informatie-verplichtingen van het kabinet voor toepassing van de uitzonderingsgrond van artikel 2.27 CW 2016 (zie daarover paragraaf 2.4).

Te verwachten valt dat ook komend jaar suppletoire begrotingen Prinsjesdag zullen worden ingediend. Voor de Kamer is vooral van belang dat de introductie van een of meer nieuwe rondes ook daadwerkelijk tot een versterking van het budgetrecht leidt, de transparantie en integraliteit van de besluitvorming bevordert en het gebruik van incidentele suppletoire begrotingen (al dan niet met een beroep op de uitzonderingsgrond) beperkt blijft tot spoedeisende gevallen. Dat vereist wel duidelijke informatie van het kabinet over de samenhang tussen de verschillende begrotingsstukken⁴⁹ en terughoudend gebruik van aanvullende incidentele suppletoire begrotingen. Een derde regulier bijstellingsmoment vraagt ook extra aandacht van de Kamer, inclusief de nodige terughoudendheid bij het aandringen op uitvoering van

⁴⁷ Zie de [Antwoorden op vragen van de commissie over het verslag van de rapporteur over het jaarverslag Financiën en Nationale Schuld \(IX\) 2021](#), d.d. 1 juli 2022, *Kamerstukken II* 2021/22, 3 6100-IX, nr. 10, pp. 2-3.

⁴⁸ Zie de brief d.d. 29 september 2023 over [Detailplanning actieplan Taskforce Verbetering Financieel beheer voortgang september 2023](#), *Kamerstukken II* 2023/24, 31865, nr. 238.

⁴⁹ Zo is het de vraag of de suppletoire begrotingen Prinsjesdag niet ook onder embargo versterkt zouden moeten worden. Dit jaar ontving de Kamer de stukken pas op Prinsjesdag zelf. De set ging ook niet gepaard met een toelichtende nota, cf. de Voorjaarsnota en Najaarsnota. (Wel met de Miljoenennota, maar daarin ligt de focus op het komende jaar, niet op het lopende jaar).

eigen politieke wensen voordat de bijbehorende begrotingswetten in werking zijn getreden.

Kwaliteit van de overheidsfinanciën blijft aandachtspunt

Een gedegen onderbouwing van beleid en wetgeving is essentieel voor de uitoefening van de controlerende taak en het budgetrecht van de Kamer. Het kabinet heeft ook stappen gezet om de kwaliteit van de overheidsfinanciën te verbeteren, maar de koppeling tussen de uitkomsten van ex-ante en ex-post evaluaties en de allocatie van financiële middelen blijft een punt van aandacht. Zowel bij de keuze voor bezuinigingen als intensiveringen kan meer gebruik worden gemaakt van doordachte beleidsopties om zo te komen tot doelmatige en doeltreffende keuzes.

Beleidskeuzes nog onvoldoende uitgelegd, aandacht Kamer van belang

Op voorstel van de Kamer is eerder in artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet 2016 verankerd dat beleidsvoorstellen een toelichting bevatten op de nagestreefde doelen, doeltreffendheid en de doelmatigheid van beleid, de ingezette beleidsinstrumenten en de financiële gevolgen. Op grond van artikel 5 van de [Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek 2022](#) (RPE 2022) moet ook een evaluatieparagraaf zijn.⁵⁰ In 2019 constateerden rapporteurs Sneller en Snels dat de aanwezigheid, kwaliteit en vindbaarheid van deze onderbouwingen nog onvoldoende was.⁵¹ Om hier verbetering in aan te brengen is de rijksbrede werkwijze 'Beleidskeuzes uitgelegd' in het leven geroepen.

In juli 2023 stuurde het demissionaire kabinet de evaluatie van 'Beleidskeuzes uitgelegd', inclusief reactie, naar de Kamer.⁵² Hoewel er een stijgende lijn in het gebruik is te zien, wordt de werkwijze niet altijd nageleefd. Bovendien blijkt dat binnen departementen het kader en de wettelijke verplichtingen op grond van artikel 3.1. CW 2016 pas laat in het beleidsproces onder de aandacht komen. Dat maakt volgens de minister het kwalitatief goed invullen ook lastiger. Om daar verbetering in aan te brengen heeft de minister van Financiën aangegeven met de vakdepartementen de scope van de werkwijze verder te zullen verduidelijken en positieve effecten te verwachten van het nieuwe [Beleidskompas](#). De minister heeft ook het parlement gevraagd om aan bewindspersonen aan te geven wanneer zij bij een beleidsvoorstel het kader mist. Meer in algemene zin roept de minister de Kamer ook op haar te helpen de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid binnen de overheid onder de aandacht blijven brengen. Aandacht vanuit de Kamer over deze onderwerpen helpt.

⁵⁰ Dat artikel is de invulling van de motie van de leden Van Weyenberg en Dijkgraaf [over het standaard opnemen van een evaluatieparagraaf in de toelichting bij wetsvoorstellen](#), *Kamers stukken II* 2016-17, 34 725, nr. 8.

⁵¹ Rapport [Onderbouwing van beleid. Het belang van artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet 2016 om de regering te controleren](#), d.d. 3 september 2019, *Kamerstukken II* 2018/19, 3 1865, nr. 152.

⁵² Zie brief d.d. 17 juli 2023 over [Beleidskeuzes uitgelegd: onderbouwing van voorstellen met financiële gevolgen](#), *Kamers stukken II* 2022/23, 3 1865, nr. 231 en de bijlage.

Nog grote verschillen in kwaliteit en opbouw strategische evaluatieagenda's

Met ingang van het begrotingsjaar 2024 zouden de SEA's van alle departementen, na een implementatieperiode van drie jaar, moeten voldoen aan de eisen van artikel 2 van de RPE 2022. Het kabinet heeft hier enige voortgang geboekt, maar er blijven nog grote verschillen in kwaliteit en opbouw tussen departementen. Vooral het inzicht in de kennisbehoefte en de samenhang tussen de geagendeerde onderzoeken schiet vaak tekort. In haar reactie op de evaluatie Beleidskeuzes Uitgelegd heeft de minister het parlement ook uitgenodigd om met departementen over de onderzoeksprogrammering op de SEA in discussie te gaan bij de begrotingsbehandeling.

Zowel 'Beleidskeuzes uitgelegd' als de Strategische Evaluatieagenda op basis van artikel 3.1 en artikel 4.1 van de Comptabiliteitswet 2016, komen ook terug in de evaluatie van die wet en de hoofdlijnenbrief. Zie ook paragraaf 2.4 hieronder.

2.3 Verslaggeving administratie en beheer

- Het verslaggevingsstelsel van de rijksoverheid is gecompliceerd, gebaseerd op verschillende stelsels (deels kas-verplichtingen (KV), deels baten-lasten (BLS)), laat met name informatie over bezittingen buiten beeld, en steunt voor meer informatiewaarde voor een belangrijk deel op – vaak extracomptabele – overzichten.
- De cruciale vraag is of de trajecten die met name in deze paragraaf, maar ook elders in dit verslag, beschreven staan, tegemoet komen aan de (gebruikers)behoefte van de Kamer, gezien vanuit het grondwettelijk geborgde budgetrecht, en gezien vanuit de praktijk van een deugdelijke en tijdige informatievoorziening over de uitvoering van de begroting.

In de kabinetsreactie op het eindrapport van de Adviescommissie Verslaggevingsstelsel Rijksoverheid (AVRo) uit 2018 is aangegeven dat het functioneren van het verslaggevingsstelsel van de Nederlandse rijksoverheid over het algemeen op orde is, maar dat er tevens aanleiding was om in de komende jaren stappen te zetten om het verslaggevingsstelsel verder te verbeteren en harmoniseren.⁵³

In reactie op het verslag over dat eindrapport van de eerdere rapporteurs Sneller (D66) en Snels (GroenLinks) over het verslaggevingsstelsel Rijksoverheid⁵⁴ zijn onder andere twee pilots bij investeringsprojecten van het ministerie van Defensie en het

⁵³ [Kabinetsreactie op het rapport 'Baten en lasten geherwaardeerd' van de Adviescommissie Verslaggevingsstelsel rijksoverheid](#), d.d. 23 februari 2018, *Kamerstukken II* 2017/18, 3 1865, nr. 107.

⁵⁴ Zie [Verslag over de wenselijkheid van invoering van een baten-lastenstelsel voor de rijksbegroting](#), d.d. 20 december 2018, *Kamerstukken II* 2018/19, 3 1865, nr. 125.

ministerie van Infrastructuur en Waterstaat ingesteld, met als doel op basis van een baten-lastenadministratie hierover te rapporteren. Tot nog toe heeft dat niet geleid tot informatie waar de Kamer behoefte aan heeft, te weten geaggregeerde BLS-informatie op een hoog abstractieniveau.⁵⁵

Er is ook een eenmalige pilot voor een staatsbalans uitgevoerd, tegen de achtergrond van de omstandigheid dat bij gebreke daarvan de rijksoverheid de enige overheidsinstantie is, die daarover niet in formele zin verantwoording over aflegt. De staatsbalans is een onderdeel van de overheidsbalans die in de bijlagen bij de Miljoenennota wordt opgenomen, maar niet afzonderlijk herkenbaar. Bovendien vloeit de staatsbalans niet rechtstreeks voort uit de boekhouding van het rijk, maar wordt samengesteld door het CBS.⁵⁶

In reactie op de aanbevelingen van de rapporteurs bevat de Miljoenennota sinds 2020 een meerjarenraming van belastingopbrengsten, die inzicht geeft in de verwachte cijfers per belastingsoort.

Tenslotte is een evaluatie van het verslaggevingsstelsel toegezegd, waarbij als doel voorop stond naar aanleiding van de gebruikersbehoefte van stakeholders tot aanbevelingen te komen. Uiteraard is de Kamer hierbij als belangrijke stakeholder geïdentificeerd.

De Kamer heeft in juni 2022 een brief ontvangen van de minister van Financiën waarmee zij deze evaluatie van verslaggevingsstelsel rijksoverheid heeft toegestuurd.⁵⁷

De minister licht in de brief toe dat, in haar visie, de evaluatie een onderdeel is van een langer proces en schetste daarbij de volgende stappen:

- In de loop van **2023**: hoofdpijnennotitie waarin de verschillende ontwikkelingen van de diverse onderdelen van het comptabel bestel inzichtelijk worden gemaakt. Tevens zal hierin worden aangegeven welke eventuele aanvullende acties nodig zijn.
- Derde woensdag **mei 2023** met het Financieel Jaarverslag van het Rijk over 2022: betere informatie(-voorziening) omtrent toekomstige financiële risico's: hoe dit inzicht kan worden vergroot en waar dit dient terug te komen in de verslaglegging (begroting- en/of verantwoording).
- Derde woensdag **mei 2024** met het Financieel Jaarverslag van het Rijk over 2023: voorstel voor verbetering informatievoorziening rondom investeringsprojecten/ bezittingen.

⁵⁵ Zie bijvoorbeeld MIRT Overzicht 2021, p. 389 e.v., bijlage bij brief over het [MIRT Overzicht 2021](#), *Kamerstukken II*, 15 september 2020, 2020/21, 35570-A, nr. 4. Zie ook de brief van de minister van Defensie over [Pilotproject verslaggevingsstelsel realisatie 2020](#), d.d. 4 juni 2021, *Kamerstukken II*, 2020/21, 27830, nr. 339.

⁵⁶ Zie ook de wetenschappelijke factsheets over de staatsbalans door de professoren Van Schaik (factsheet 2020Z02259) en Budding (factsheet 2020Z02256), gepresenteerd tijdens het [gesprek](#) met de commissie op 15 oktober 2020.

⁵⁷ Brief d.d. 8 juni 2022 over [Evaluatie verslaggevingsstelsel rijksoverheid](#), *Kamerstukken II* 2021/22, 31865, nr. 209 en de bijlage.

Eerste uitwerking overzicht financiële risico's: een voorzichtig begin

In het Financieel Jaarverslag van het Rijk over 2022⁵⁸ is de focus in eerste instantie gelegd op financiële risico's voortkomend uit juridische procedures. Mede met het oog op de mogelijke gevolgen van deze rapportage voor de onderhandelings- en procespositie van de Staat, wordt enkel verslag gelegd over lopende, bij een gerecht aanhangig gemaakte procedures waarin claims worden neergelegd van een substantieel bedrag van minimaal 25 miljoen euro en die openbaar bekend zijn en in eerste instantie gaat het (slechts) om een kwalitatieve toelichting in de departementale jaarverslagen. In de departementale jaarverslagen komt (tevens) een toelichting op de saldibalans over niet uit de balans blijvende bestuurlijke verplichtingen.

NB:

- Er wordt niet gerapporteerd over procedures over belastingopbrengsten.
- Claimbrieven van advocaten en procedures die nog niet bij een rechter zijn aangebracht, vallen buiten de verslagleggingscriteria.

De evaluatie heeft het advies van de 16^e Studiegroep Begrotingsruimte meegenomen, maar schenkt maar ten dele aandacht aan het onderdeel uit dat advies dat raakt aan een betere afweging tussen consumptieve en structuurversterkende uitgaven, en geen aandacht aan de suggestie onderzoek te doen naar de verschillende mogelijkheden tot het afschaffen van de premie- en fondsensystematiek, met inbegrip van de voor- en nadelen hiervan.

Daarnaast worden in de brief een aantal initiatieven aangekondigd waar geen expliciet tijdspad aan wordt verbonden:

- Onderzoek naar vergroting uniformiteit rijksbrede financiële informatie;
- Meer systematische dialoog met de commissie voor de Rijksuitgaven over de gebruikersbehoefte.
Deze dialoog is inmiddels gestart, zoals eerder in dit verslag is vermeld.
- Een overzicht van de belangrijkste begrotingsinstrumenten (o.a. fondsen, reserves) die verband houden met meerjarige beschikbaarheid van budgetten voor een bepaald beleidsterrein; bedoeld om over de inzet ervan meer duidelijkheid te creëren.

Overzicht: alle mogelijke fondsconstructies

Mede naar aanleiding van een toezegging aan de Eerste Kamer⁵⁹ bevat het bijlagenboek van de Miljoenennota 2024 een overzicht waarmee in elk geval het

⁵⁸ [Financieel Jaarverslag van het Rijk over 2022](#), d.d. 17 mei 2023, *Kamersstukken II 2022/23*, 36360, nr. 1, p. 76.

⁵⁹ Debat [Extrabudgettaire financiering via fondsen en andere initiatieven](#), d.d. 4 april 2023, *Handelingen I 2022/23*, nr. 25, item 8.

instrument fondsen is belicht, zowel in de zin van begrotingsfondsen, revolverende fondsen als fondsen die begrotingsartikelen staan.⁶⁰ Ook in bijlage 1 van de evaluatie is nader ingegaan op het gebruik van begrotingsfondsen en begrotingsreserves, maar hierin is in essentie de huidige praktijk beschreven, zonder nadere aanbevelingen te doen, bijvoorbeeld om te waarborgen dat deze instrumenten niet te makkelijk worden gebruikt.⁶¹ Er is (nog) geen overzicht begrotingsreserves aan de Kamer verstrekt.

Een langere-termijninitiatief, met bijbehorend langere-termijntijdpad betreft het (verder) ontwikkelen, in het kader van de digitale begroting, van een financieel ecosysteem in de financiële functie, te starten in 2021 en te ontwikkelen richting 2030. Bijlage 14 bij de Miljoenennota 2024 vermeldt hierover dat het Ministerie van Financiën is gestart met een strategische verkenning naar hoe het totaal van financiële administraties bij de departementen er in de toekomst uit moet zien.⁶² In 2023 starten de eerste uitwerkingen in samenwerking met alle ministeries, onder vijf focusthema's:

- Uniformering en harmonisering
- Data analytics
- Vervangingsvraagstukken
- Robotics
- Digitale koppeling van de inkoop- en financiële administraties.

In navolging van de evaluatie kondigde de minister geen concrete stappen aan in de richting van een rijksbrede overgang naar een baten-lastenstelsel. De stappen die wel zijn aangekondigd zijn gemotiveerd op basis van hun (pragmatische) meerwaarde. Uitvloeisel hiervan is onder andere het onderzoek of het agentschap Rijkswaterstaat over zou moeten gaan naar een baten-lastenstelsel, zoals overigens bijna alle andere agentschappen al sinds jaar en dag.

De rapporteurs hebben op 1 juli 2022 verslag uitgebracht aan de commissie voor de Rijksuitgaven. Zij signaleerden onder andere dat de definitie van het einddoel en ambities ontbreken en de toelichting op keuzes die (wel) worden gemaakt te kort schiet. Zo plaatsen zij kanttekeningen bij aanbevelingen over het begroten over jaargrenzen. Het onderdeel 'uitgangspunten van de inzet van begrotingsinstrumenten die te maken hebben met meerjarige beschikbaarheid van budgetten voor een bepaald beleidsterrein/beleidsdoel' wordt in de evaluatie nauwelijks uitgewerkt, anders dan dat benadrukt wordt dat de uitgangspunten voor het gebruik ervan inzichtelijk dienen te zijn. Voor wat betreft de uitwerking wordt gerept van 'aanvullende afspraken over de inzet van de eindejaarsmarge of kasschuif' en dat de inzet van begrotingsfondsen en – reserves alleen mogelijk zou moeten zijn bij uitzondering en onder specifieke

⁶⁰ [Bijlagenboek bij de Nota over de toestand van 's Rijksfinanciën](#), d.d. 19 september 2023, *Kamerstukken II 2023-24*, 36410, nr. 2, bijlage 26.

⁶¹ Zie bijlage 1 van de [Evaluatie verslaggevingsstelsel rijksoverheid 2022](#), Inzet begrotingsinstrumenten t.b.v. creëren van zekerheid over meerjarige beschikbaarheid, d.d. 3 juni 2022.

⁶² [Bijlagenboek bij de Nota over de toestand van 's Rijksfinanciën](#), d.d. 19 september 2023, *Kamerstukken II 2023-24*, 36410, nr. 2, bijlage 14, p. 171.

voorwaarden. Er wordt evenwel geen aanbeveling gedaan over de aard van die aanvullende afspraken of de inhoud van die specifieke voorwaarden. De passage wordt ook niet in verband gebracht met de praktijk van de afgelopen jaren, waarin de inzet van dergelijke instrumenten juist lijkt toe te nemen.

Vermeldenswaard in relatie tot de discussie over het verslaggevingsstelsel zijn tenslotte de voorstellen van de Europese Commissie voor een verordening in het kader van de herziening van het Stabiliteits- en Groeipact waarin een *accrual financial accounting system* (baten-lastenstelsel) wordt voorzien voor 2030.⁶³

Via de kennisagenda van de commissie voor de Rijksuitgaven is tenslotte, naast de hierboven al aan de orde gekomen onderwerpen (premie-gefinancierde uitgaven, en begrotingsinstrumenten zoals revolverende fondsen en begrotingsfondsen), gesignaleerd dat de Kamer behoefte heeft aan kennis over en inzicht in de uitgaven aan gedecentraliseerde overheden en uitvoeringsorganisaties (als pbo's).

Taskforce verbetering financieel beheer

Min of meer verband houdend met de discussie over het verslaggevingsstelsel in relatie tot de gebruikersbehoefte zijn verschillende initiatieven aangekondigd in het kader van de Taskforce verbetering financieel beheer. Deze is primair intern gericht, binnen de ambtenarij, c.q. de verschillende ministeries, maar kan leiden tot uitwerkingen die zeker relevant zijn voor het parlement.

De opzet verscheen op 27 juni 2022, inclusief een globale planning van de werkzaamheden.⁶⁴ Op 30 mei 2023 verscheen het actieplan van de Taskforce.⁶⁵ De Kamer is over dit traject [gebriefd](#) op 12 april 2023 en op 29 september 2023 verscheen een voortgangsrapportage⁶⁶. Tot Verantwoordingsdag 2023 heeft de Taskforce een aantal inhoudelijk prioriteiten opgepakt, zoals het gebruik van incidentele suppletoire begrotingen, verplichtingenbeheer, risicomangement, proefafsluitingen en het rechtmatigheidsdashboard. Voor daarna ligt de focus op nieuwe inhoudelijke prioriteiten, te weten het financieel beheer van inkoop en aanbestedingen, prestatieverklaringen en het financieel beheer van subsidies.

---

⁶³ Zie [EU-voorstel d.d. 8 mei 2023 over de herziening Stabiliteits- en Groeipact COM \(2023\) 240, COM \(2023\) 241, COM \(2023\) 242](#) (2023Z07920).

⁶⁴ Brief d.d. 27 juni 2022 over [Opzet Taskforce Verbetering Financieel Beheer](#), *Kamerstukken II* 2021/22, 31865, nr. 210.
⁶⁵ Brief d.d. 30 mei 2023 over [Actieplan Taskforce Financieel Beheer](#), *Kamerstukken II* 2022/23 31865, nr. 227 en de bijlage.

⁶⁶ Brief d.d. 29 september 2023 over [Detailplanning actieplan Taskforce Verbetering Financieel beheer voortgang september 2023](#), *Kamerstukken II* 2023/24, 31865, nr. 238 en bijlage.

2.4 Evaluatie Comptabiliteitswet 2016 en hoofdlijnenbrief

- Ondanks eerdere toezeggingen is er nog geen evaluatierapport over de Comptabiliteitswet 2016 verschenen en bijgevolg evenmin een kabinetsreactie.
- Bij de evaluatie doet de Kamer er goed aan met name op de borging van haar budgetrecht te letten, alsmede alle aspecten van een deugdelijke beleidsonderbouwing.
- Vanuit de zijde van de Kamer is op een ambitieuze wijziging van het comptabel bestel aangedrongen. Daar past een eindbeeld bij waar met het kabinet gezamenlijk naartoe kan worden gewerkt, op basis van de ervaringen die de afgelopen jaren zijn opgedaan op de verschillende onderdelen van het bestel en die in dit verslag de revue hebben gepasseerd. De daartoe nog te ontvangen hoofdlijnenbrief is een belangrijke stap in dat proces.

De Comptabiliteitswet 2016 trad op 1 januari 2018 in werking. Op grond van artikel 10.1 CW 2016 moet de wet binnen vijf jaar na inwerkingtreding door de minister van Financiën zijn geëvalueerd, dat is, uiterlijk 1 januari 2023. De inzet was om de conclusies van het onderzoek ruim voor die tijd naar de Kamer te sturen, maar tot op heden heeft de Kamer de evaluatie nog niet ontvangen.

De opzet van de evaluatie van de Comptabiliteitswet 2016 is op 21 januari 2022 naar de Kamer gestuurd.⁶⁷ Op 16 januari 2022 heeft hierover een [briefing](#) plaatsgevonden. Hoofdvraag van de evaluatie is of de modernisering heeft gebracht wat werd beoogd. De commissie voor de Rijksuitgaven heeft vervolgens in een brief van 24 februari 2022⁶⁸ aangegeven betrokken te willen zijn bij deze evaluatie, en verschillende aandachtspunten geformuleerd:

- de onafhankelijkheid van de evaluatie en het belang van externe en afzonderlijk herkenbare input;⁶⁹
- het betrekken van het perspectief van eindbegunstigden, bijvoorbeeld door toevoeging van een gedragsexpert aan de begeleidingscommissie en het consulteren van vertegenwoordigers van eindbegunstigden;
- de incorporatie van het breed welvaartsbegrip. De commissie heeft ook aangegeven het onderwerp terug te willen zien in de hoofdlijnenbrief, voorafgaand aan de start van het wetgevingstraject. Dat geldt ook voor andere

⁶⁷ Brief d.d. 21 januari 2022 over [Opzet evaluatie Comptabiliteitswet 2016](#), *Kamersstukken II* 2021/22, 33670, nr. 12.

⁶⁸ Brief commissie voor de Rijksuitgaven aan de minister van Financiën over [Betrokkenheid Kamer en aandachtspunten bij opzet evaluatie Comptabiliteitswet](#), 23 februari 2022, 2022Z03154.

⁶⁹ Eerder had de commissie voor Financiën in een [brief](#) van 3 november 2021 de minister verzocht de evaluatie van de Comptabiliteitswet *extern* te laten uitvoeren (2021Z19331). In [reactie](#) daarop heeft de minister op 29 november 2021 laten weten dat de onafhankelijkheid van het onderzoek zal worden geborgd door een externe voorzitter en de betrokkenheid van ter zake kundige wetenschappers en tal van stakeholders (*Kamersstukken II* 2021/22, 35925-IX, nr. 12).

trajecten, zoals de evaluatie van het verslaggevingsstelsel en de aandacht voor artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet.

In haar reactie van 13 april 2022 geeft de minister onder meer aan in de evaluatie ook aandacht te zullen hebben voor de kwaliteit van beleid en kaders voor onderzoek daarnaar (artikel 3.1 en 4.1).⁷⁰ Verder heeft de minister aangegeven in de evaluatie in te gaan op enkele moties, zoals de [motie van het lid Nijboer](#) over versterking van het budgetrecht van de Kamer ook voor private overeenkomsten. Ook zal de evaluatie aandacht besteden aan het veelvuldig beroep op artikel 2.27 CW 2016⁷¹ en, cf. een toezegging aan de Eerste Kamer, op de fondsensystematiek.

Na afronding van de evaluatie ontvangt de Kamer ook een hoofdlijnenbrief, cf. de eerdere toezegging aan het lid Snels om integraal de ontwikkelingen van de diverse onderdelen van het comptabele bestel inzichtelijk te maken en aan te geven welke eventuele aanvullende acties hieraan gekoppeld zouden kunnen worden. In bovengenoemde brief van 13 april 2022 geeft de minister aan dat daarin in ieder geval de volgende onderwerpen aan bod komen:

- de uitkomsten van de evaluatie CW en eventuele juridische verankering daarvan;
- de evaluatie van het verslaggevingsstelsel;
- het betrekken van Brede Welvaart in het begrotingsproces;
- de reactie op het advies van de Raad van State om de Miljoenennota in het voorjaar in te dienen;
- de evaluatie van de eerste ervaringen Strategische Evaluatie Agenda (SEA);
- de evaluatie "Beleidskeuzes uitgelegd".

Op 3 juli 2023 liet de minister van Financiën de Kamer weten er vanuit te gaan de evaluatie begin september naar de Kamer te kunnen sturen.⁷² Dat is niet gelukt. De hoofdlijnenbrief werd in diezelfde brief nu aangekondigd voor het vierde kwartaal van 2023.

Aanpassing artikel 2.27 CW 2016 al in werking getreden; uitwerking onderhanden werk
Achtergrond van deze aandachtspunten is onder meer het budgetrecht van de Kamer, dat in veel van de kwesties die in dit verslag beschreven staan aan de orde is. Specifieke aandacht verdient in dit verband ook de al in werking getreden aanpassing van het tweede lid van [artikel 2.27 van de Comptabiliteitswet 2016](#), mede naar aanleiding van het veelvuldig beroep op dat artikel de afgelopen jaren. Dat lid luidt, na

⁷⁰ Brief d.d. 13 april 2022 over [Reactie op verzoek commissie over betrokkenheid Kamer en aandachtspunten bij Evaluatie Comptabiliteitswet en opvolging toezegging rond een eventuele Operatie Comptabel Bestel 2.0](#) (Kamerstukken II, 2021/22, 33670, nr. 14.)

⁷¹ Zie de [lijst van vragen en antwoorden over de Opzet evaluatie Comptabiliteitswet 2016](#), d.d. 15 april 2022 (Kamerstukken II 2021/22, 33670, nr. 15).

⁷² Brief d.d. 3 juli 2023 over [Update planning evaluatie Comptabiliteitswet 2016 en hoofdlijnenbrief](#) (Kamerstukken II 2022/23, 31865, nr. 230).

aanvaarding van het amendement-Heinen⁷³ en in navolging van een eerdere, soortgelijke motie⁷⁴, nu:

'Zolang een voorstel van wet tot wijziging van een begrotingsstaat niet tot wet is verheven en in werking is getreden, wordt nieuw beleid dat ten grondslag ligt aan die wijziging, niet in uitvoering genomen, tenzij uitstel van de uitvoering naar het gemotiveerde oordeel van Onze Minister die het aangaat niet in het belang is van het Rijk en hij de Staten-Generaal daarover naar het onverwijld oordeel van de Staten-Generaal deugdelijk heeft geïnformeerd.'

In haar appreciatie van het amendement had de minister van Financiën eerder aangegeven dat het amendement onvoldoende was uitgewerkt om in de praktijk te kunnen functioneren, onder meer omdat niet was uitgewerkt binnen welke termijn het parlement tot een oordeel zou moeten komen.⁷⁵ Die appreciatie heeft niet tot een andere formulering geleid. De wijziging is op 26 september 2023 in werking getreden.

De uitwerking van dit amendement in de vorm van procedures die het parlement daarbij hanteert, is inmiddels ter hand genomen. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de samenhang met artikel 2.25 CW 2016, dat ziet op nog niet in werking getreden begrotingen zelf. Het amendement-Heinen ziet niet op dat artikel, maar eerder zijn met de minister van Financiën na voorbereidend werk van een daartoe ingestelde voorbereidingsgroep⁷⁶ wel informatie-afspraken met de minister van Financiën vastgesteld die ook op dat artikel betrekking hadden.^{77 78}

⁷³ A mendement van het lid Heinen over [wijziging van de Comptabiliteitswet 2016 inzake het uitdrukkelijk en deugdelijk motiveren van uitgaven vooruitlopend op goedkeuring door de Staten-Generaal](#), d.d. 30 juni 2023 (*Kamerstukken II 2022/23*, 36360-IX, nr. 10).

⁷⁴ Motie van het lid Heinen c.s. over [in de Comptabiliteitswet de voorwaarde opnemen dat de Staten-Generaal zich voldoende geïnformeerd achten](#), d.d. 9 juni 2022, *Kamerstukken II 2021/22*, 36100, nr. 5. Zie ook de [reactie](#) van de minister van Financiën op de motie, d.d. 12 september 2022.

⁷⁵ [A appreciatie van het amendement van het lid Heinen over wijziging van de Comptabiliteitswet 2016 inzake het uitdrukkelijk en deugdelijk motiveren van uitgaven vooruitlopend op goedkeuring door de Staten-Generaal](#) (*Kamerstuk 36360-IX-10*), d.d. 5 juli 2023 (*Kamerstukken II 2022/23*, 36360-IX, nr. 11).

⁷⁶ Besluitenlijst procedurevergadering commissie voor de Rijksuitgaven d.d. 21 juni 2022, 2022D26435.

⁷⁷ Zie de brief van de minister van Financiën d.d. 21 december 2022 met haar [reactie op het verzoek om toelichting bij beroep op artikel 2.27 Comptabiliteitswet 2016](#) (*Kamerstukken II 2022/23*, 36200, nr. 174), en de brief van de Voorzitter aan de minister van Financiën met de [reactie van de Kamer](#) daarop, d.d. 7 maart 2023 (2023Z03369; zie ook de [brief van het P-residium](#), *Kamerstukken II 2022/23*, 31865 en 36200, nr. 222).

⁷⁸ Cf. ook de motie van het lid Heinen c.s. over [een protocol voor het informeren van de Kamer over uitgaven in het kader van artikel 2.27 van de Comptabiliteitswet](#), d.d. 9 juni 2021 (*Kamerstukken II 2020/21*, 35830, nr. 7). In reactie daarop heeft de minister de Kamer eerder geïnformeerd over een opgestelde beslisboom. Zie [Toezeggingen en moties Verantwoordingsdebat](#), d.d. 2 november 2021, *Kamerstukken II 2021/22*, 31865, nr. 199, bijlage 3.

BIJLAGEN BIJ VERSLAG RAPPORTEURS

1. Overzicht opinies financiële informatievoorziening

De rapporteurs hebben aan het begin van hun rapporteurschap de minister van Financiën en de opstellers van de evaluatie van het verslaggevingsstelsel een beperkt aantal algemene indrukken meegeven van rapporteurs Begrotingen en Verantwoording. Deze zijn grotendeels gebaseerd op de inbreng van rapporteurs van de verschillende Kamercommissies bij de begroting en verantwoording over het jaar 2020.

Commissie	Rapporteur(s)	Kamerstuknummer	Aandachtspunten
Begrotingen 2020			
OCW	Smals (VVD) en Van den Berge (GL)	35 300 VIII, nr. 107 (Wetgevingsoverleg)	Dashboards lastig te lezen, indicatoren niet constant, inzicht in kosten en baten investeringen matig
FIN	Sneller (D66), Snels (GL) en Alkaya (SP)	2019D44562 (Brief commissie)	Indicatoren, inzicht in verplichtingen, informatie over risicoregelingen (impact van risico's)
EZK	Bromet (GL) en Palland (CDA)	Notitie voor intern gebruik	Indicatoren, informatie over ontwikkelingen in begrotingsreserves, informatie over beleidstheorie gebrekkig
IenW	Van Eijs (D66) en Kröger (GroenLinks)	35 300 XII, nr. 50	Onderuitputting, kasschuiven en overprogrammering, onderhoudsbudgetten niet inzichtelijk, continuïteit indicatoren
SZW	Tielen (VVD) en Gijs van Dijk (PvdA)	Briefing rapporteurs, brief aan bewindspersonen (2019D45862)	Streefwaarden, doelen, onderverdeling budgetten, onderbesteding, verbinding budget - doelrealisatie
Verantwoording 2020			
BiZa	Boulakjar (D66)	35 830-VII, nr. 14 (Wetgevingsoverleg)	Relatie uitgaven-beleidsrealisatie, overzicht grootste uitgavenposten, navolgbaarheid verantwoordingsstukken
BuHa-OS	Paul (VVD) en Hammelburg (D66)	35 830-XVII, nr. 12 (Wetgevingsoverleg)	Inzicht in revolverende fondsen en relatie met begroting en verantwoording, relatie tussen middelen, indicatoren en resultaten
Defensie	Belhaj (D66) en Boswijk (CDA)	35 830-X, nr. 11 (Wetgevingsoverleg)	Inzicht relatie middelen, doelen en resultaten, disbalans ambities en middelen, rapportage per hoofdtaak

datum 26 oktober 2023
 onderwerp Verslag rapporteurs verslaggevingsstelsel en kwaliteit begrotings- en verantwoordingsstukken

Commissie	Rapporteur(s)	Kamerstuknummer	Aandachtspunten
			en doelstelling gewenst, overleg Kamer-bewindspersoon gewenst
EZK	Rajkowski (VVD) en Romke de Jong (D66)	35 830-XIII, nr. 9 (Antwoorden op vragen rapporteurs)	Informatiewaarde begroting, meerwaarde overleg Kamer-kabinet hierover
FIN	Sneller (D66) en Snels (GL);	35 830-IX, nr. 10 (Wetgevingsoverleg)	Horizontale functie financieel beheer, risicoregelingen, fiscale regelingen
IenW	Peter de Groot (VVD) en Alkaya (SP)	35 830-XII, nr. 9 (Verslag schriftelijk overleg)	Inzicht in achterstallig en uitgesteld onderhoud en investeringsbudgetten, prioritering, risico's, indicatoren, verantwoording doelmatigheid en doeltreffendheid
JenV	Kuik (CDA), Kathmann (PvdA) en Azarkan (DENK)	35 830-VI, nr. 13 (Wetgevingsoverleg)	Besteding additionele middelen en resultaten, inzicht in realisatie beleidsdoelen, beleidsspecifieke aandachtspunten
KR	Aukje de Vries (VVD) en Wuite (D66)	35 930-IV, nr. 9 (Wetgevingsoverleg)	Budgetrecht (gebruik isb's en artikel 2.27 CW), risico's op leningen, artikel 3.1 CW en indicatoren
OCW	Van Meenen (D66) en De Hoop (PvdA)	35 830-VIII, nr. 22 (Wetgevingsoverleg)	Dashboards, indicatoren, kengetallen, relatie tussen budget en resultaten, artikel 3.1 CW
SZW	De Kort (VVD) en Kat (D66)	35 830-XV, nr. 11 (Antwoord op vragen rapporteurs) 35 830-XV, nr. 13 (Wetgevingsoverleg)	Onderbesteding en beleidsspecifieke aandachtspunten
VWS	Van der Laan (D66) en Van Houwelingen (FVD)	35 830-XVI, nr. 24 (Wetgevingsoverleg)	Inzicht bestede middelen actieprogramma's, relatie indicatoren en beleid, problemen financieel beheer departement, vragen rond Corona-aanpak

Bron: Bijlage bij brief van de commissie voor de Rijksuitgaven aan de minister van Financiën over [Inbreng rapporteurs t.b.v. evaluatie verslaggevingsstelsel rijksoverheid](#), d.d. 22 april 2022 (2022Z08251).

2. Inbreng rapporteurs begrotingen en verantwoording

2.1 Inbreng rapporteurs per commissie bij begroting 2023

Cie	Rapporteur(s)	Kamerstuk	Aandachtspunten
BiZa	P.C. de Groot (VVD)	Verslag wetgevings-overleg 36200-VII, nr. 114	Begrotingsonderdeel Wonen en Ruimte : 1. Grote mutaties en totaaloverzicht van niet-verplichte uitgaven ontbreekt in begroting, geen zicht op waar ruimte zit om te schuiven met uitgaven. 2. Beperkt inzicht in de onderbouwing van grote uitgavenposten (grootschalige woningbouw, Nationaal Isolatieprogramma, regiodeals). Ontbreken afwegingskaders met concrete operationele doelen en indicatoren . Bijvoorbeeld: hoeveel huizen gaan we verduurzamen met €213 miljoen? 3. Geen samenhang klimaatposten : In de begroting ontbreekt de koppeling van klimaatposten met de beleidsdoelen. SEA meer inzetten als hulpmiddel om aan de voorkant doelen en indicatoren helder te definiëren en koppelen aan instrumenten voor klimaatbeleid.
OCW	El Yassini (VVD) Peters (CDA)	Verslag wetgevingsoverleg 36200-VIII, nr. 175	1. Beleidsopvolging en evaluatie moeilijk door onduidelijke geldstromen en bestemming. Middelen via bestuurs- en sectorakkoorden werpen vragen op over budgetrecht van de Tweede Kamer. 2. Geen duidelijke en meetbare doelen en indicatoren om beleid te monitoren. Verouderde of geen data bij een aantal indicatoren. 3. SEA per thema niet consistent uitgewerkt, planning niet gekoppeld aan beleidscyclus.

FIN	Kat (D66)	Brief naar minister bevindingen rapporteur 2022Z23029 Reactie Minister 36200-IX-12	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inzicht in beleid: beleidsdoelen algemeen en niet consequent gepresenteerd. 2. Onderbouwing ramingen: systematiek ramingen toont grote onzekerheidsmarges en mogelijke onderbesteding. 3. Risicobeheersing: geen anticipatie kapitaalstorting DNB en compenserende maatregelen energieprijzen en inflatie onvoldoende vergelijkbaar met andere EU-landen. 4. Uitvoering: Doelstellingen Coalitieakkoordmiddelen Werk aan Uitvoering niet inzichtelijk. 5. Herziening toeslagenstelsel: Verwachte transitiekosten onduidelijk. 6. Europese aspecten: weinig aandacht voor landenspecifieke aanbevelingen en monitoring mijlpalen en doelen van de herstel- en veerkrachtplan. Rechtmatigheid en doelmatigheid EU-fondsen: gebrekkig inzicht in inzet van Europese middelen en bereikte effecten.
DEF	Hammelburg (D66) Boswijk (CDA)	Verslag wetgevings-overleg 36200-X-49	Betere en consistente informatievoorziening , met name over afwegingen rond het maken van keuzes, wensen en eisen voor groot materieel. Hetzelfde geldt voor risicoanalyses en de verhouding tussen kosten en voldoen aan onze grondwettelijke en bondgenootschappelijke taken.
EZK	Grevink (VVD)	Verslag rapporteur Nationaal Groeifonds 2022Z23090	Begrotingshoofdstuk L. Nationaal Groeifonds : <ol style="list-style-type: none"> 1. Sturing op maximaal doelbereik en randvoorwaarden: Het is onduidelijk hoe in de praktijk precies gestuurd wordt op maximaal doelbereik en randvoorwaarden, zoals geformuleerd in de Groeistrategie en de moties van de Kamer. 2. In 2022 is naar verwachting pas 3% van de fondsmiddelen uitgekeerd aan projecten. Lange aanlooptijden kunnen mogelijk ten koste gaan van de impact van de fondsmiddelen. 3. Parlementaire controle is nog niet voldoende vormgegeven. Tussentijdse evaluaties en onderzoek zijn belangrijk voor bijsturing, maar deze komen op een moment dat het merendeel van de fondsmiddelen zijn toegekend.

SZW	Simons (VVD) en Sahla (D66)	Antwoord op vragen rapporteurs 36200-XV-23	<ol style="list-style-type: none"> 1. De SEA van SZW is een best practice voor andere departementen. 2. Gratis kinderopvang Onduidelijk toegankelijkheid, uitvoerbaarheid en begrote budgetten voor herziening kinderopvangstelsel (vanaf 2025). Gebrekkig samenhang tussen de verschillende ministeries betreffende de verschillende regelingen kinderopvang. Onduidelijkheden in planning van het wetsvoorstel Kinderopvang BES. 3. In SLIM-regeling (Stimuleringsregeling LLO in MKB) zitten grote verschillen van 2023 t/m 2027. Onduidelijke financiering toekomstige arbeidsmarktdienstverlening vanaf 2024. Hoe effectief is de samenwerking in de regionale mobiliteitsteams (RMT's)?
LNV	T. de Groot (D66) Grinwis (CU)	Verslag rapporteurs 36200-XIV, nr. 13 Reactie Minister LNV 36200-XIV-13	<ol style="list-style-type: none"> 1. Informatiewaarde begroting beperkt door gebrek aan concrete doelen en indicatoren. Coalitieakkoord slechts deels verwerkt in begroting. Bij sommige plannen ontbreekt de financiële en beleidsinhoudelijke doorwerking zoals bij IBO's Biodiversiteit en Klimaat. 2. Oneigenlijk gebruik Omschakelfonds: Stikstofmiddelen voor duurzame landbouw gaan naar dekking van kosten Gemeenschappelijk Landbouw. Onoverzichtelijke stikstofuitgaven. Transitierегeling gedekt door onjuiste begrotingsreserve. Omgang met voorzienbare financiële risico's onduidelijk zoals het verlies van de derogatie van de Nitraatrichtlijn. Geen gebruik van Brede Welvaart en SDG-indicatoren. Samenhang tussen het Europese en nationale beleid onduidelijk. Op welke wijze bieden de EU-fondsen voor Nederland maximale toegevoegde waarde? 3. Uitgaven aan zoönosebeleid en de werking van het Diergezondheidsfonds (DGF). Geen inzicht in de geraamde uitgaven aan bestrijding van vogelgriep, afwegingskader ontbreekt. Er wordt meer geld uitgegeven aan de bestrijding van vogelgriep dan aan de preventie ervan.

datum 26 oktober 2023

onderwerp Verslag rapporteurs verslaggevingsstelsel en kwaliteit begrotings- en verantwoordingsstukken

VWS	Van den Berg (CDA), Van den Hil (VVD) en Van Houwelingen (FVD)	Vragen commissie (2022D39514) Antwoord op vragen (36200-XVI-18)	1. Strategische Evaluatie Agenda waarbij ingezet wordt op goede onderbouwing en strategische invulling qua onderwerpen en in de tijd 2. Artikel 3.1 CW en met de voorziene invulling daarvan specifiek aandacht besteden aan enkele recente beleidsbrieven met een paragraaf ' Beleidskeuzes uitgelegd'. Welke keuzes heeft het ministerie van VWS hier gemaakt?
------------	--	--	--

2.2 Inbreng rapporteurs per commissie bij verantwoording 2022

Cie	Rapporteur(s)	Kamerstuk	Aandachtspunten
BiZa	Dekker-Abdulaziz (D66)	Verslag wetgevings-overleg 36360-VII, nr. 7	Verbeteren indicatoren en leesbaarheid verantwoordingsstukken; doelen programma Open op Orde onduidelijk; terugdringen in incidentele suppletoire begrotingen en art. 2.27 CW; hoogste onderuitputting van alle departementen; slagkracht AIVD en MIVD ; vereenvoudigen van regelingen voor wonen en energietransitie .
DEF	Krul (CDA) en Valstar (VVD)	Verslag wetgevings-overleg 36360-X, nr. 9	Nulmeting en samenhang ontbreekt bij geïntegreerde rapportage Stand van Defensie 2022; EDA-norm ; indicatoren inzetbaarheid .
FIN	Slootweg (CDA)	Stenogram Verantwoordingsdebat 2023D32161	Horizontale rol van de minister van Financiën bij coördinatie van begrotingsbeheer (art. 4.11 CW); geen samenhang in Strategische Evaluatie Agenda's departementen; evaluatie fiscale regelingen; beperkingen ICT-systemen bij de Belastingdienst; gebruik van indicatoren in de verantwoording.
I&W	Koerhuis (VVD)	Verslag wetgevings-overleg 36360-XII, nr. 10	Informatiewaarde jaarverslag en begroting: doelen en middelen; verbreding mobiliteitsbeleid onvoldoende uitgewerkt in afwegingskader; beheersing van infrastructuurprojecten ; verlies van experts en relatief hoge inhuur externe experts ; overschrijding onderhoudsprojecten en achterstallig en uitgesteld onderhoud; risicobeheersing .
J&V	Ellian (VVD) en Mutluer (PvdA)	Verslag wetgevings-overleg 36360-VI, nr. 23	Financiële doelstellingen in de afpakketen ; inkoopbeheer gevangeniswezen (DJI); M&O beleid: resultaten risicoanalyse ontbreken; autorisatiebeheer Leonardo; algoritme voor jeugdstrafrechtketen Ritax voldoet niet aan wettelijke vereisten; uitvoeren privacyrisico's gegevensverwerking (DPIA).
VWS	Van den Hil (VVD) en Van Houwelingen (FVD)	Verslag wetgevings-overleg	Structurele en culturele borging financieel beheer : tegenwicht ontbreekt; tekortkomingen inkoopbeheer : aanbestedingen, voorschotproblematiek, contractbeheersplannen en

[36360-XVI,
nr. 22](#)

prestatieverklaringen, onderbouwing dwingende-
spoedinkopen ontbreekt; **effectiviteit
zorgsubsidies**; Strategisch Evaluatie Agenda (SEA):
meer inzicht in doeltreffendheid en doelmatigheid;
ontwikkeling **Woo-verzoeken; groei uitgaven
personeelsbudgetten**; onnodig en ongemotiveerd
gebruik van **incidentele suppletoire begrotingen**.

DiZa	Rajkowski (VVD) en Van Weerdenburg (PVV)	Verslag wetgevings- overleg 36360-VI, nr. 22	Strategisch Actieplan AI: ontbreken van een rijksbrede overzicht van doelen, instrumenten en beschikbare middelen voor het AI-beleid ; onvoldoende concrete doelen ; koppeling middelen in afzonderlijke begrotingen en beleidsdoelen ontbreekt. Strategische Evaluatie Agenda (SEA) : welke evaluaties staan gepland om inzicht te krijgen in het behalen van de doelen uit de Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren?
-------------	---	---	--

3. Tijdelijk relevante Kamerstukken sinds 31 maart 2021

Datum	document	Titel
29 september 2023	Brief regering	Detailplanning actieplan Taskforce Verbetering Financieel beheer voortgang september 2023 (31865-238)
19 september 2023	Brief derden	Aanbieding factsheet Brede Welvaart 2023 door CBS bij de begrotingen van de verschillende vaste Kamercommissie (CBS)
17 juli 2023	Brief regering	Beleidskeuzes uitgelegd: onderbouwing van voorstellen met financiële gevolgen (31865-231)
5 juli 2023	Brief regering	Appreciatie van het amendement van het lid Heinen (Kamerstuk 36360-IX-10) over wijziging van de Comptabiliteitswet 2016 inzake het uitdrukkelijk en deugdelijk motiveren van uitgaven vooruitlopend op goedkeuring door de Staten-Generaal (36360-IX-11)
3 juli 2023	Brief regering	Update planning evaluatie Comptabiliteitswet 2016 en hoofdlijnenbrief (31865-230)
30 juni 2023	Amendement	Gewijzigd amendement van het lid Heinen ter vervanging van nr. 5 over wijziging van de Comptabiliteitswet 2016 inzake het uitdrukkelijk en deugdelijk motiveren van uitgaven vooruitlopend op goedkeuring door de Staten-Generaal (36360-IX-10)
20 juni 2023	Motie	Motie van de leden Tielen en Van den Berg over in beleidsbrieven die gerelateerd zijn aan de Comptabiliteitswet een financiële paragraaf opnemen waarin onder andere wordt in gegaan op risico's op onrechtmatigheden (36360-XVI-11)
31 mei 2023	Motie	Motie van het lid Den Haan over het meenemen van de demografische ontwikkelingen in de Monitor Brede Welvaart (36360-12)
31 mei 2023	Motie	Motie van de leden Slootweg en Grinwis over een jaarlijkse kabinetsreactie op de regionale Monitor Brede Welvaart (36360-8)
30 mei 2023	Brief regering	Actieplan Taskforce Verbetering Financieel beheer (31865-227)
22 mei 2023	Brief commissie	Brief van de vaste commissie voor Rijksuitgaven over de eerste rapportage over het gebruik en de toepassing van incidentele suppletoire begrotingen op grond van artikel 2.27 van de Comptabiliteitswet (31865-225)
17 mei 2023	Brief regering	Taskforce Verbetering Financieel Beheer: Voortgang Verantwoordingsdag 2022 (31865-226)
17 mei 2023	Brief regering	Kabinetsreactie op de Monitor Brede Welvaart & SDG's 2023 (34298-39)
28 april 2023	Brief regering	Evaluatie meerjarige Voorjaarsnota (31865-228)
23 februari 2023	Brief Presidium	Brief van het Presidium over informatieafspraken met de minister van Financiën inzake de Comptabiliteitswet (31865-222)
23 december 2022	Brief regering	Voortgang Taskforce Verbetering Financieel beheer (31865-221)

datum 26 oktober 2023
 onderwerp Verslag rapporteurs verslaggevingsstelsel en kwaliteit begrotings- en verantwoordingsstukken

Datum	document	Titel
21 december 2022	Brief regering	Reactie op verzoek om toelichting bij beroep op artikel 2.27 Comptabiliteitswet 2016 (36200-174)
19 december 2022	Brief regering	Afdoening motie en toezeggingen verantwoordingsdebat (31865-220)
5 december 2022	Brief commissie	Motivering op grond van artikel 2.27 van de Comptabiliteitswet van incidentele suppletoire begrotingen (2022D51723)
29 november 2022	Brief Kamer	Brief van de Voorzitter aan de minister van Financiën (2022D51045)
22 november 2022	Brief Presidium	Brief van het Presidium over informatieafspraken met de minister van Financiën inzake de Comptabiliteitswet (31865-219)
3 november 2022	Brief commissie	Brief aan Minister van Financiën over artikel 2.27 Comptabiliteitswet (2022D45007)
28 september 2022	Brief AR	Aandachtspunten bij de ontwerpbegroting 2023 (begrotingshoofdstuk IX) van het Ministerie van Financiën inclusief Nationale Schuld (36200-IX-5)
15 september 2022	Lijst van vragen en antwoorden	Lijst van vragen en antwoorden over het proces van de begrotingsbehandeling (31865-214)
14 september 2022	Verslag van een commissiedebat	Verslag van een commissiedebat, gehouden op 14 september 2022, over het Begrotingsproces (31865-217)
12 september 2022	Brief regering	Reactie op de motie van het lid Heinen c.s. (36100-5) over in de Comptabiliteitswet de voorwaarde opnemen dat de Staten-Generaal zich voldoende geïnformeerd achten (31865-215)
11 augustus 2022	Lijst van vragen en antwoorden	Lijst van vragen en antwoorden inzake brede welvaart in de begrotingssystematiek (34298-38)
11 juli 2022	Brief regering	Reactie op BIT-advies Adviescollege ICT-toetsing inzake Digitaliseren Schatkistbankieren (26643-898)
7 juli 2022	Brief Kamer	Brief van de Voorzitter aan de minister van Financiën - terugkeer naar een normaal en voorspelbaar begrotingsproces (2022D30767)
7 juli 2022	Brief Kamer	Brief van de Voorzitter aan de president van de Algemene Rekenkamer - terugkeer naar een normaal en voorspelbaar begrotingsproces (2022D30766)
7 juli 2022	Brief commissie	Brief van de commissie voor de Rijksuitgaven over het focusonderwerp voor de verantwoording over het jaar 2022 (31865-211)
7 juli 2022	Brief commissie	Aandachtspunten naar aanleiding van de evaluatie van het verslaggevingsstelsel (2022D29951)
6 juli 2022	Brief regering	Reactie op de motie van het lid Inge van Dijk c.s. over de spelregels voor het budgetrecht en het informatierecht van de Kamer op de dekkaders zorg en sociale zekerheid verduidelijken (Kamerstuk 35925-91) (35925-172)
27 juni 2022	Brief regering	Opzet Taskforce Verbetering Financieel Beheer (herdruk) (31865-210)
20 juni 2022	Motie	Motie van het lid Sneller over een maatschappelijke kosten-batenanalyse van de voorstellen uit de

datum 26 oktober 2023
 onderwerp Verslag rapporteurs verslaggevingsstelsel en kwaliteit begrotings- en verantwoordingsstukken

Datum	document	Titel
		initiatiefnota met aandacht voor brede welvaart (35974-6)
9 juni 2022	Motie	Motie van het lid Heinen c.s. over in de Comptabiliteitswet de voorwaarde opnemen dat de Staten-Generaal zich voldoende geïnformeerd achten (36100-5)
9 juni 2022	Motie	Motie van de leden Van Raan en Sneller over bij alle beleidsvoorstellen toelichten hoe ze bijdragen aan de brede welvaart (36100-12)
8 juni 2022	Brief regering	Evaluatie verslaggevingsstelsel rijksoverheid (31865-209)
2 juni 2022	Brief regering	Reactie op verzoek commissie over de evaluatie 'Eerste ervaringen met de Strategische Evaluatieagenda (SEA) (31865-208)
23 mei 2022	Brief regering	Brede welvaart in de begrotingssystematiek (34298-37)
20 mei 2022	Brief regering	Karakter van de Voorjaarsnota 2022 (36120-2)
18 mei 2022	Brief regering + bijlage	Kabinetsreactie CBS Monitor Brede Welvaart & SDG's 2022 + aanbieding Nationale SDG-rapportage (34298-36) + CBS Monitor Brede Welvaart de Sustainable Development Goals 2022 (2022D19646)
18 mei 2022	Brief AR	Aanbieding van het rapport Staat van de rijksverantwoording 2021 (36100-3)
22 april 2022	Brief commissie	Aan de minister van Financiën - Inbreng rapporteurs t.b.v. evaluatie verslaggevingsstelsel rijksoverheid (2022D16644)
21 april 2022	Brief commissie	Aan de minister van Financiën - Verzoek om reactie op evaluatie 'Eerste ervaringen met de Strategische Evaluatie Agenda' (2022D16374)
15 april 2022	Lijst van vragen en antwoorden	Lijst van vragen en antwoorden over de Opzet evaluatie Comptabiliteitswet 2016 (Kamerstuk 33670-12) (33670-15)
13 april 2022	Brief regering	Proces van de begrotingsbehandeling (31865-207)
13 april 2022	Brief regering	Reactie op verzoek commissie over betrokkenheid Kamer en aandachtspunten bij evaluatie Comptabiliteitswet en opvolging toezegging rond een eventuele Operatie Comptabel Bestel 2.0 (33670-14)
12 april 2022	Presentatie	Presentatie openbare technische briefing taskforce financieel beheer (2023D15336)
11 april 2022	Motie	Motie van de leden Van Ginneken en Bouchallikht over werk maken van de aanbevelingen van het KIM inzake een vergelijking tussen modaliteiten vanuit het perspectief van brede welvaart (35925-A-52)
30 maart 2022	Brief regering	Evaluatie eerste ervaringen met de Strategische Evaluatieagenda (SEA) (31865-206)
30 maart 2022	Presentatie	Presentatie CBS 29 maart 2022 - rapport Monitor Brede Welvaart en SDG's 2021 en de begroting LNV (2022D12372)

datum 26 oktober 2023
 onderwerp Verslag rapporteurs verslaggevingsstelsel en kwaliteit begrotings- en verantwoordingsstukken

Datum	document	Titel
23 maart 2022	Brief commissie	Aan de minister van Financiën - Betrokkenheid Kamer en aandachtspunten bij opzet evaluatie Comptabiliteitswet (2022D07238)
7 maart 2022	Brief Kamer	Brief van de Voorzitter aan de minister van Financiën inzake Comptabiliteitswet (2023D09482)
23 februari 2022	Motie	Motie van het lid Van Raan c.s. over een duidelijke plek voor brede welvaart in de begrotingsvoorbereiding (35925-159)
23 februari 2022	Brief commissie	Aan de minister van Financiën - Betrokkenheid Kamer en aandachtspunten bij opzet evaluatie Comptabiliteitswet (2022D07238)
31 januari 2022	Brief regering	Reactie op verzoek commissie over de CBS Monitor Brede Welvaart Caribisch Nederland (34298-35)
21 januari 2022	Brief regering	Opzet evaluatie Comptabiliteitswet 2016 (33670-12)
19 januari 2022	Brief regering	Reactie op verzoek commissie over het CBS factsheet "Monitor Brede Welvaart & Sustainable Development Goals 2021 en de begroting LNV" (35925-XIV-96)
19 januari 2022	Motie	Motie van de leden Klaver en Ploumen over het advies van de studiegroep begrotingsruimte over brede welvaart alsnog overnemen (35788-135)
10 januari 2022	Brief regering	Startnota van het kabinet Rutte-IV; vertaling van de financiële afspraken uit het coalitieakkoord (35925-143)
1 december 2021	Brief regering	Rapport AR "Zicht op rijksbezit; De gewoonste zaak van de wereld?" (31490-311)
29 november 2021	Brief regering	Reactie op verzoek commissie inzake aandachtspunten ontwerpbegroting IX 2022 (Kamerstuk 35925-IX) (35925-IX-12)
3 november 2021	Brief commissie	Aan de minister en staatssecretarissen van Financiën - Verzoek om reactie op bevindingen rapporteurs bij ontwerpbegroting Financiën en Nationale Schuld 2022 (35925-IX) (2021D41535)
2 november 2021	Brief regering	Toezeggingen en moties Verantwoordingsdebat (31865-199)
1 november 2021	Brief regering	Beleidskeuzes uitgelegd: werkwijze onderbouwing voorstellen vanaf november 2021 (31865-198)
28 oktober 2021	Motie	Gewijzigde motie van de leden Van Raan en Nijboer over verkennen op welke manier de Monitor Brede Welvaart en de Klimaat- en Energie Verkenning gesynchroniseerd kunnen worden met de begrotingscyclus (t.v.v. 35925-97) (35925-140)
7 oktober 2021	Motie	Motie van het lid Inge van Dijk c.s. over de spelregels voor het budgetrecht en het informatierecht van de Kamer op de dekkaders zorg en sociale zekerheid verduidelijken (35925-91)
24 juni 2021	Verslag van een commissiedebat	Verslag van een commissiedebat, gehouden op 24 juni 2021, over Begroten en verantwoorden (31865-194)

datum 26 oktober 2023
onderwerp Verslag rapporteurs verslaggevingsstelsel en kwaliteit begrotings- en verantwoordingsstukken

Datum	document	Titel
9 juni 2021	Motie	Motie van het lid Van Raan over een indicator dierenwelzijn toevoegen aan de Monitor Brede Welvaart (35830-19)
9 juni 2021	Motie	Motie van het lid Van Raan c.s. over aandacht voor brede welvaart in het opleidingsaanbod voor ambtelijk professionals (35830-16)
9 juni 2021	Motie	Motie van het lid Nijboer over een wijziging van de Comptabiliteitswet om het budgetrecht van de Kamer te versterken (35830-11)
9 juni 2021	Motie	Motie van het lid Heinen c.s. over een protocol voor het informeren van de Kamer over uitgaven in het kader van artikel 2.27 van de Comptabiliteitswet (35830-7)
19 mei 2021	Brief regering	Monitor Brede Welvaart en SDG's 2021 en de Vijfde Nationale SDG rapportage 'Nederland Ontwikkelt Duurzaam' (26485-370)
19 mei 2021	Brief regering	Toezegging, gedaan tijdens het wetgevingsoverleg Jaarverslag en Slotwet 2019 Financiën en Nationale Schuld van 29 juni 2020, over het onderzoek naar de onderbouwing van beleidsvoorstellen - evaluatie gebruik bijlage CW 3.1 (31865-190)
18 mei 2021	Brief regering	Onderzoeksopzet Evaluatie Verslaggevingsstelsel Rijksoverheid (31865-189)
13 april 2021	Motie	Motie van het lid Van Raan over bij het deelnemingenbeleid aandacht besteden aan het begrip "brede welvaart" (28165-341)